

ספר

וזה לשונו

אוצר ציונים ומראי מקומות

מסודר לפי ערכים וענינים

והוא ליקוט מדברי הראשונים והאחרונים ועד לדברי הפוסקים
'ככתבם וכלשונם'

בעניני

מלאכת מבשל

שהייה הזרה והטמנה

ובסופו

מילואים

מאת

יעקב בלאמו"ר הג"ר יוסף מנחם שליט"א ליינר

עיה"ק ירושלים תובב"א

תשע"ב

זגס ראוּי לזעלי אסופות שיעשו טובה שלמה ולא יכתבו
על דין פלוני עין בספר פלוני, ולא עוד אלא שלפעמים יק
שנכרך לו אותו הדין מאד ואותו הספר שזין אינו נמלא
בעירו, והרי זה דומה למי שמביאין אותו אל המעין ואין
מניחים אותו לשחות מים, לכן יכתוב גם כן מה שכתוב
באותו ספר למען ינוח הקורא בו כי ימלא תאות לבו'
פלא יועץ (ערך אסופה)

© כל הזכויות שמורות למחבר

כתובת המחבר:

גולדברג 6

ירושלים

0527170601

ניתן להשיג:

בבני ברק

רח' סוקולוב 13

משפחת ליינר

מכון 'אהליך יעקב'

שע"י כולל שוטנשטין

הקדמה

יתברך הבורא ויתעלה היוצר שהחנינו וקימנו והגיענו לזמן הזה, בו זכינו להוסיף ולהעלות ספר זה על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן, והוא אוצר ציונים ומראי מקומות מסודר לפי ערכים וענינים, אשר יכיל בתוכו ליקוט מדברי הראשונים והאחרונים, דבר דבור על אופנו בשמותיהם ובלשוונותם, למען ירוצו בו עיני הלומדים, כאשר יראה כל מעיין.

וכבר כתב הפלא יועץ (ערך אסופה) אשר בא להעריך ולהצדיק גודל ענין זה 'זוה לשונו': 'כמה טובה עשו לנו בעלי אספות, רבותינו הקדושים אשר בכל דור ודור, וכו' וזיכו את הרבים זכות הרבים תלוי בהם, שאלמלא הם נשתכחה תורה מישראל. ובפרט כגון אנן דור יתום, יתמי דיתמי, אשר מרדות הזמן רבו עלינו ואין הפנאי מסכים אתנו כל כך ללמוד בשקידה כל כך כמו הראשונים ודעתנו קצרה. ואם נבוא ללמוד ספרים הרבה אין קץ, ומי הוא זה אשר תשיג ידו להיות כל הספרים נמצאים אצלו, אבל על ידי האסופות נוכל לצאת מעט ידי חובתנו. וכו', ודאי הגמור, יותר טובים לנו אלו הספרים של אספות מכל הבורי הפלפולים וההריפות.

ואחר תוקף דבריו עוצם לשונו וחומרת תוכנו, שהאריך שם בזה הענין, סיים דבריו וכתב: ראוי לבעלי אסופות שיעשו טובה שלמה ולא יכתבו על דין פלוני עין בספר פלוני, ולא עוד אלא שלפעמים יש שנצרך לו אותו הדין מאד ואותו הספר שצין אינו נמצא בעירו, והרי זה דומה למי שמביאין אותו אל המעיין ואין מניחים אותו לשתות מים, לכן יכתב גם כן מה שכתוב באותו ספר למען ינוח הקורא בו כי ימצא תאות לבו. ואם כן הוא על דורו שלו, מה נענה אבתריה לדור שלנו.

וביותר, כי מקום גדול הונח להתגדר בייחוד ספר זה, אשר כשמו כן הוא בהבאת 'לשון הקודש' של רבותינו הראשונים והמפרשים בדיוק רב. כי יש אשר יבא בדרך זו לעומק הסוגיא ורוב ענפיה, אחר עיונו בדברי המפרשים ובצחות לשונם, ובה ישכיל להבין ולירד לשורשי הדברים וגודל הבנתם. אף שאר הלומדים ימצאו בו מבוקשם, לדעת היקף הענין מהיכן יבואו שורשיו, לאן ישלח ענפיו, ואיה יצמחו פירותיו.

זאת ועוד, כי נתייחד ספר זה, ולישנא אחרינא יש בו, באשר יש בו חלוקת הענינים לפי נושאים וערכים, אשר יש בה תועלת מרובה לאותם העוסקים בזה במקומות אחרים, ויבקשו לדעת היקף הענין בשאר סוגיות הש"ס. כי זאת היא דרכה של תורה, אשר היקף דבריה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, ומה יתן ומה יוסיף ללומדים במקום אשר תבא בקצירת האומר, אם יביאו לפניהם כל אשר שייך לאותו הדף ולא ימצאו בהם מבוקשם, עד כי סבורים יהיו אשר יש בו להעיד על חוסר הבנתם וידיעתם, ולא ידעו רוב עושרה במקום אחר אשר ימצאו שם כל מבוקשם, כי מאחר ואינו נמצא במפרשים במקום אשר יעסקו בהם, אין ידם משגת לידע היכן יחפשוהו, ולא ימצאוהו זולתי באופן זה אשר יעמיד המובאות לפי הענין, יקבעם ויאספם לפונדק אחד.

וזאת למודעי: אין לסמוך על הדברים הלכה למעשה, כיון שלא תמיד הובאו מסקנת הדברים.

אשא עיני אל ההורים ואפתח פי בהודאה וברכה מעומקא דליבא להורי היקרים א"מ הג"ר יוסף מנחם שליט"א וא"מ מרת חנה תחי, אשר ליבם פתוח כאולם ובמסירות נפש גדלוני והנחוני בדרך התורה ויראת ה', לא חסכו ממני מאום ונטלו ממני עול דרך ארץ, למען אוכל לישב ולעמול על התורה בשקט ובשלום, בבחינת שלי שלהם הוא, ועל כל זאת עוד הוסיפו טובה על טובה, לסייע בעין טובה ובנפש חפצה בהוצאת חיבור זה, יתן ה' ויראו רוב ברכה בכל עמלם, לרוות רוב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם.

תבענה שפתי ברכה ותהילה למו"ח הג"ר סער מיזל שליט"א שהרבה מן הענינים נתלבנו עמו בצוותא, ואף זכני שעבר על חלקים מן הספר. ולחמותי מרת לאה שתחי, אשר עומדים לעזרתנו במסירות נפלאה בכל עת, ועל ידם מתאפשר לי לישב ולעסוק בתורה מתוך השקט ושלוה, יתן ה' שיוכו לראות דורות ישרים עוסקים בתורה ועושים רצון ה', וירו נחת מכל יוצאי חלציהם.

אזכיר בברכה אכסניה של תורה, כולל שוטנשטין, אשר בדיבוק חברים ובמו"מ כדרכה של תורה נתלבנו הרבה מן הדברים ואף כי לא אוכל לפורטם כי רבים הם, מ"מ לא אמנע מלהזכיר הנך תרי צנתרי דדהבא ידידי הר"ר עקיבא פלס שליט"א והר"ר אליה שיטרית שליט"א אשר נלמדו עמהם הדברים בצוותא, ורב חלקם וחילם בספר זה. וביחוד אודה להגר"צ דרבקין שליט"א, מחבר ספר 'מראה המלאכות', אשר בטוב עינו וברוחב ליבו הנחה דרכי וכיוון נתיבותי בסוגיות, ועצתו והדרכתו היו נר לרגלי. ועל כולם תודה וברכה לעומד בראשה הגאון רבי שמואל הרמן שליט"א, אשר עוז רוחו ורוממות מעשיו, להוסיף רוב עמל וריתחא דאורייתא ולהרחיב יגיעתה וידיעתה, בהחדרת חשיבות כתיבת החבורות לבני הכולל, להתוות דרכם ולהיות להם סעד וסמך לענין זה, אשר גודל רעיונו ורוחב דעתו סייעו בכתיבת הספר. יזכהו ה' לראות ברכה והצלחה ברוב עמלו ופועליו לקיום התורה ולומדיה.

ברכה מיוחדת להר"ר יעקב משה גרטנר שליט"א שהעביר את שבט ביקורתו על כל הערכים, לאחי הר"ר חיים ליינר שליט"א עורך 'תורת ראשי הישיבות' שהקדיש רבות מזמנו עבור ספר זה. ולהר"ר אלכסנדר הוכברגר שליט"א על עריכת המפתחות. וכן להגאון רבי יגאל נחמני שליט"א ראש כולל תפארת הלויים ובעל העמקים על הש"ס על עזרתו בכל עניני הספר.

שלמי תודה להרב הגאון רבי אברהם ברנר שליט"א, אשר נאות במאור פנים להקדיש מזמנו עבור חיבור זה.

רחשי תודה והוקרה לנגיד הנכבד רודף צדקה וחסד הרב מיכאל לוי הי"ו, ורעייתו מרת אוולין תחי, על עזרתם בנפש חפצה בהוצאת הספר, יה"ר שיוסיפו לרוות נחת ואושר מתוך בריאות הגוף והרחבת הדעת, הון ועושר בביתם צדקתם עומדת לעד.

ובצאתי מן הכרך אתן שיר ושבח לבורא עולם שהגיעני עד הלום ובחסדו ובחמלתו יתברך עלי זכיתי לברך על המוגמר, אפרוש כפי לאל נורא עלילה בהודאה על העבר ובתחינה על העתיד שלא יסיר חסדו ואמתו מאתי כל הימים והיו הדברים מקובלים בבי מדרשא קמיה רבנן, ויזכיני יחד עם נו"ב מנב"ת מרת חפציבה תחי אשר כל חפצה ומאווייה לענין זה שאוכל לעמול ולעסוק בתורה ולהמשיך לעשות חיל, שנוכה לרוות רוב נחת דקדושה מכל יוצאי חלצנו שלא תמוש התורה הזאת מפינו ומפי זרענו עד עולם אמן.

ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת

ברכת התורה וההודאה שלוחה בזאת

קמיה האי גברא רבא

איש חיל ורב פעלים לתורה ולתעודה

מלא עוז ותעצומות

אשר ידיו רב לו בהחזקת התורה וקיומה בגשם וברוח

ה"ה הרב הגאון רבי שמואל הרמון שליט"א

ראש כולל שוטנשטין

פה עיה"ק ירושלים

אשר ביני עמודיו ובחבורת לומדיו נתחבר חיבור זה

ואשר עוז רוחו ורוחב טוב לבו הביאו אל גמר המלאכה

יזכהו ה' בכפל כפליים לראות ברכה והצלחה ורוב טוב

בקיום התורה בכל עמלו ופועליו

היטיבה ה' לטובים

למעלת כבוד הרב הנכבד רם המעלה איש אשר רוח בו

העוסק בתורה אוהב תומך ומחזק ידי לומדיה

הרב מיכאל לוי הי"ו

ידיד בית אבא

ורעייתו מנב"ת מרת אוולין תחי'

אשר נשאו לבם לתמוך בעין טובה ברוח נדיבה ובסבר פנים יפות

להוציא לאור עולם חיבור זה

יברך ה' חילם ופועל ידם תרצה, ותהי משכורתם שלמה מעם ה'

אלוקי ישראל

זכות התורה ולומדיה תעמוד להם ולב"ב בכל אשר יפנו

לראות ברכה בעמלם בטוב ובנעימים כל הימים

לעילוי נשמת

הר"ר חיים ברוך ב"ר דב זצ"ל

נלב"ע כו כסלו תש"ס

תוכן הפרקים

בישול

א	פתיחה למלאכת מבשל	פרק א
יח	שיעור בישול	פרק ב
לא	בישול אחר בישול	פרק ג
נד	מגיס	פרק ד
סו	בישול בחמה ובתולדות האור	פרק ה
עה	בישול ע"י כלי	פרק ו
פז	בישול שלא ע"ג האור	פרק ז
ק	קלי הבישול	פרק ח
קי	בישול המותר	פרק ט

שהיה

קיא	איסור שהיה	פרק י
קכה	שיעור התבשיל בשהיה	פרק יא
קלט	שהיה בגרוף וקטום	פרק יב
קנא	שהיה המותרת	פרק יג

חזרה

קנו	איסור חזרה	פרק יד
קסט	תנאי חזרה	פרק טו

הטמנה

קעה	הטמנה	פרק טז
קצב	הטמנה במקצת	פרק יז
קצז	הטמנה המותרת	פרק יח

מפתחות..... רג

מילואים..... ריז

לזכרון עולם

דו"ז מרן הגאון רבי יששכר ב"ר יעקב מאיר זצוק"ל

זקיני הר"ר יהושע ב"ר יוסף ליינר זצ"ל

זקנתי הרבנית מרת אילה ב"ר יעקב צ'ולק ע"ה

חו"ז הר"ר עמנואל ב"ר יצחק מיזל זצ"ל

חו"ז הרבנית מרת אסתר בת הג"ר שמואל אהרן פינקל ע"ה

ת. נ. צ. ב. ה.

תוכן הענינים המפורט

פרק א

א. פתיחה למלאכת מבשל

א. מקור הדין

[א] מקור הדין [ב] אם אפיה היתה במשכן [ג] אופה אב או תולדה

ב. גדר החיוב

א. הקשאה והרפיה [ד] גדר חיוב בישול [ה] מקור הדין – סיכתא לאתונא [ו] ביאור ההו"א [ז] ביאור המסק' – גדר החיוב [ח] חילוק בישול בשבת מע"ז – אינו מתכוין [ט] אמאי ליכא חיוב של תיקון כלי [י] ביאור החיוב בהרפיה שאינה מתקימת [יא] הקשאה והרפיה חשיב אב או תולדה [יב] יבוש בגדים [יג] יבוש נייר [יד] חימום מתכת [טו] חשמל
ב. ריכוך אוכלין [טז] אוכל קשה [יז] ריכוך שמן [יח] ריכוך דבש וחמאה

ג. המעשה המחייב – גרמא

[יט] אם חשיב גרמא [כ] ביאור החיוב [כא] מדין אשו משום חציו [כב] מדין גרמי [כג] הסרת מחיצה בין האש לקדירה [כד] הנחת תבשיל קודם האש [כה] ע"י מחשבה

ד. זמן החיוב

[כז] בישול בשבת למוצ"ש [כז] בישול בער"ש לשבת [כח] חילוק מבשל מזורע [כט] המניח ע"ד להסיר לפני מאב"ד ונמלך [ל] הנאנס מלהסיר הקדירה [לא] המבשל באיסור ונזדמן חולה [לב] בישול בשבת ע"י שעון שבת

פרק ב

שיעור בישול

יה.....

א. באיכות יה

מאכל בן דרוסאי [לג] מקור הדין [לד] שיעור מאב"ד [לה] קביעתו [לו] טעם
הדין [לז] לאחר מב"ד [לח] פחות ממב"ד - חצי שיעור
אופני האיסור [לט] בבישול [מ] בלח - מים [מא] באפיה [מב] בצליה
מאב"ד מצד אחד [מג] חילוק בישול מצלי [מד] פי' חצי [מה] אם דוקא חצי
בכולו [מו] טעם הפטור [מז] ערוי המבשל כדי קליפה אם חשיב מצ"א [מח]
אם אסור מדרבנן

ב. בכמות - גרוגרת..... כה

[מט] מקור השיעור [נ] לתחילתו או לסופו [נא] אם שייך ביטול [נב]
במפוזרים [נג] כתבלין [נד] במים [נה] בסממנים [נו] במתכת [נז] באינו
נאכל

ג. שיעור החום - יד סולדת..... כה

[נח] מקור הדין [נט] גדר יס"ב [ס] קביעתו [סא] ביאור הדמיון לתינוק [סב]
אם תינוק בן יומו

פרק ג

בישול אחר בישול

לא.....

א. הדין וגדרו לא

[סג] מקור הדין [סד] אם בנתבשל או במלוח [סה] טעם הדין [סו] אם דוקא
בכלי שני [סז] ע"ג האש

ב. ביבש לב

[סת] אין בא"ב [סט] אם דוקא במבושל כ"צ [ע] טעם הדין דאין בישול לאחר
מאב"ד [עא] השיעור לאחר מאב"ד [עב] מצטמק ויפה לו [עג] נאכל בשעת
הדחק [עד] רובו יבש ומיעוטו לח [עה] יבש צונן

- ג. בלה לו
- מקור הדין [עו] אם חלוק בא"ב בלה מיבש [עז] מדאורייתא או מדרבנן
 גדר לה [עח] מה חשיב דבר לה [עט] המרפה גוף קשה [פ] שנוי טעם [פא]
 מים [פב] מתכת
 שיעורו [פג] שיעור חומו [פד] שיעור נצטנן [פה] בלא נצטנן לגמרי [פו]
 שיעור לא נצטנן לגמרי
 מצטמק ורע לו [פז] אם דוקא במצטמק ויפ"ל [פח] להלכה
 יבש שנימוח [פט] בישול יבש ללה [צ] מצד רפוי דבר קשה [צא] מלה
- ד. אפיה וצליה אחר בישול מה
- [צב] פלוגתת הראשונים [צג] בראי' מברכות [צד] בראי' מפסחים [צה] ראי'
 לשי' היראים [צו] ביאור החילוק [צז] אם דוקא בישול אחר אפיה [צח]
 אפיה אחר אפיה [צט] להלכה [ק] בישול אחר טיגון [קא] צליה אחר בישול
 [קב] צליה אחר צליה [קג] אפיה אחר בישול ואפיה
- ה. שריה אחר שריה נא
- [קד] נשרה מער"ש – דעת הרמב"ם [קה] להלכה [קו] חילוק ערוי משריה
- פרק ד
- מגיס נד
- א. טעם דהמגיס חייב נד
- [קז] קירוב בישול [קח] צורך הבישול - שיטת הרמב"ם [קט] אין מתבשל יפה
 [קי] מקרב לאש [קיא] טעם דהמניח חייב
- ב. במבושל כל צרכו נו
- [קיב] מגיס בכל צרכו [קיג] מגיס בכ"צ מדרבנן [קיד] בקדירה כבידה
- ג. אופני החיוב נט
- [קטו] אם דוקא בפעם הראשונה [קטז] ע"י כסוי הקדירה [קיז] ע"י מגריפה
 [קיח] דוקא בנתחמם [קיט] אם דוקא על האש [קכ] להעביר לכירה שהבלה
 מרובה [קכא] נתינת מים [קכב] נענוע הקדירה [קכג] בגרופה וקטומה [קכד]
 בכלי שני

ד. דברים האסורים בהגסה סג
 [קכה] צמר [קכו] מים [קכז] צלי - דבר יבש

פרק ה

בישול בחמה ובתולדות האור סו

א. בישול בחמה סו

- א. טעם ההיתר [קכח] שלא כדרך [קכט] לא חשיב בישול [קל] לא הי' במשכן [קלא] ילפי' ממין [קלב] אינו מתקיים [קלג] חסרון במעשה
- ב. דינו [קלד] התחיל באור וסיים בחמה [קלה] עבר ובישל [קלו] מצד ליבון [קלז] בישול באור אחר בישול בחמה
- ג. אופני בישול בחמה [קלח] בדרכו בכך [קלט] כלי המגדיל כח החמה [קמ] כלי חשמלי [קמא] סיד [קמב] סם המרתיח מים [קמג] חום האדם [קמד] ע"י חיכוך
- ד. תולדות חמה [קמה] באין חשש – גג רותח

ב. תולדות האור עג

- [קמו] מדאורייתא או מדרבנן [קמז] אב או תולדה [קמח] בהתחיל בער"ש [קמט] תולדה דתולדה

פרק ו

בישול ע"י כלי עה

א. כלי ראשון עה

- א. הדין וטעמו [קנ] מקור הדין ביאור ענין כ"ר [קנא] דפנותיו חמין [קנב] שניהם חמין [קנג] חשיב ע"ג האש [קנה] חשיב תולדה
- ב. מדאורייתא [קנו] שי' הירושלמי – דוקא באור מהלך תחתיו [קנז] שי' הבבלי [קנח] שיטת הרמב"ם [קנט] טעם דבעי' ע"ג האור [קס] נגד האור [קסא] אור מהצד
- ג. מדרבנן [קסב] שי' הירושלמי – אם דוקא ביס"ב

ד. אופני כלי ראשון [קסג] שיעור חום כ"ר [קסד] כלי שהוכנס לכ"ר [קסה] כלי ראשון שהעורה לתוכו מכ"ר [קסו] כ"ר שאינו מעלה רתיחות [קסז] גוש [קסח] מיחזי כמבשל בכ"ר שאין דרכו לבשל

ב. כלי שני פג
[קסט] מקור הדין [קע] כלי שני שיד נכוית בו [קעא] כלי השומר חומו [קעג] עירוב משקין

ג. כלי שלישי פה
[קעד] אם חלוק מכ"ש

פרק ז
בישול שלא ע"ג האור פז

א. עירוי פו
[קעה] אם חשיב כ"ר או כ"ש [קעו] ביאור חסרון העירוי [קעז] ביאור כח העירוי [קעה] בראית התוס' דמבשל כ"ק [קעט] ראי' דעירוי ככ"ש [קפ] מכלי שע"ג האש [קפא] אם עירוי דוקא בנפסק הקלוח [קפב] להלכה

ב. עירוב צונן בחמין צ
א. צונן לחמין [קפד] שיטת התוס' [קפה] שיטת הרמב"ם [קפו] שיטת הרשב"א [קפז] שיטת הטור [קפח] למ"ד תתאה גבר [קפט] בהפטר
ב. חמין לצונן [קצ] שיטת רש"י [קצא] שיטת התוס' [קצב] שיטת הטור [קצג] שיטת הרשב"א והר"ן [קצד] ביאור השפ"א [קצה] להלכה [קצו] בחמין פחות מיס"ב [קצז] בצוננים פושרים [קצח] ביאור ההיתר כשמתחמם במציאות [קצט] בזמנינו

ג. הפשרה צה
[ר] במקום שיכול להגיע ליס"ב [רא] שיעור נגד המדורה [רב] ע"ג האש [רג] אם חשיב מלאכת מחשבת ומתכוין [רד] בנצטנן לגמרי [רה] ע"י עכו"ם [רו] בתולדות חמה

ד. ע"י כח אחר צח
[רז] מלח [רח] כבישה [רט] המעשן [רי] ע"י ברק

פרק ח

קלי הבישול

- ק ק
- א. מקור הדין ק
 [ריא] מלח [ריב] ביצה [ריג] טעם ענין קלי בישול
- ב. קוליס האיספנין קא
 [ריד] משום קלי הבישול [רטו] משום גמר מלאכה [רטז] משום מכה בפטיש
 [ריז] הפשרו זהו בישולו [ריח] שי הפרדס – ביכול להדיחו בצונן [ריט] הדחה
 באינו מבושל מכ"ר או כ"ש
- ג. גדרו קד
 [רכ] אם יש לחשוש בהכל [רכא] ביצה [רכב] בצל [רכג] לימון [רכד] פת
 אפוי [רכה] בשר צלוי [רכו] חלב [רכז] תבלין [רכח] בפחות מיס"ב
- ד. קשי הבישול קז
 [רכט] מקור הדין [רל] גדר בשרא דתורא [רלא] במעלה רתיחות [רלב] גדר
 מלחא כבשרא דתורא [רלג] הלכה במלח

פרק ט

בישול המותר

- קי קי
- א. בישול בדבר הנאכל חי קי
 [רלד] פלוגתת הראשונים [רלה] בדעת הרא"ש [רלו] לסוברים דאין בישול
 אחר מאב"ד [רלז] שיעורו
 שיטת הרמב"ם [רלח] מקור שי הרמב"ם [רלט] טעם ההיתר – שי הרדב"ז
 [רמ] במשביחו [רמא] אם פטור אבל אסור [רמב] במים [רמג] ביצה [רמד]
 בנשתנה
- ב. המבשל אוכל ונשרף קיד
 [רמה] אם בעי' דבר המתקים

ג. בישול שאינו מתקיים קטז
 [רמז] אם בבישול חייב גם באינו מתקיים

ד. בישול בשנוי ולאחר יד קטז
 [רמז] נתינה ע"ג האש בשנוי

ה. בישול לאלתר קטז
 [רמח] אם חלוק מבורר

ו. שלא בגידולי קרקע קטז
 [רמט] אם חלוק מדישה

פרקי

איסור שהיה קיה

א. הדין וטעמו קיה
 [רנ] מקור הדין
 טעם האיסור [רנא] שמא יחתה [רנג] מגזירת הטמנה [רנד] אם חישי' להגסה

ב. גדר האיסור קב
 [רנה] אם האיסור הוא בנתינה או בשהיה [רנו] חיוב סילוק כשהיה נתון [רנז]
 בהניח גוי או קוף [רנח] ע"י שעון שבת [רנט] בא"א לחזק את האש [רס] לא
 חישי' שמא יכבה

ד. תוכה וגבה קכב
 [רסא] מקור הדין [רסב] שי' רש"י והטור [רסג] גדר תוכה [רסד] בכיסוי שעל
 חללה

פרק יא

שיעור התבשיל בשהייה..... קכה

א. פלוגתת חנניה ורבנן קכה

[רסה] מקור הדין [רסו] ביאור ד' חנניה [רסז] מאב"ד שמצטמק ויפה לו
[רסח] במבושל כ"צ ומצטמק ויפ"ל לחנניה [רסט] במצטמק ורע לו [ער] בלח

ב. גדר מצטמק ורע לו או ויפה לו קכז

[רעא] גדר מצטמק ויפה לו – לרבנן [רעב] גדר מצטמק ורע לו [רעג]
במסופק אם יפה לו או רע לו [רעד] בקדירה שיש מצטמק ויפה ויש מצטמק
ורע

ג. להלכה קכה

[ערה] שי' הראשונים [רעו] שי' הרי"ף [רעז] רש"י [רעח] שי' הרא"ש
[רעט] שי' השו"ע [רפ] להנוהגים כהשו"ע

ד. קדירה חייתא קל

[רפא] מקור הדין [רפב] טעם ההיתר [רפג] גדר קדרה חייתא [רפד] אם דוקא
שהחתוי לא יועיל [רפה] זמן הנתינה [רפו] בשיל ולא בשיל לצורך מחר
[רפז] במוכן לאמצע הלילה [רפח] בדעתו לאכול בלילה [רפט] בכירה

ה. עססיות ותורמסין קלה

[רצ] מקור הדין [רצא] פי' עססיות ותורמסין [רצב] ביאור החילוק מקדרה
חייתא [רצג] בתנור

ו. נתינת אבר חי קלו

[רצד] מקור הדין [רצה] גדר גרמא – שי' הרמב"ם [רצו] להלכה [רצז] הנכלל
בגרמא [רצח] קדרה מלאה ירק חי [רצט] בדעתו לאכול בלילה [ש] אופן
הגרמא

פרק יב

שהייה בגרוף וקטום..... קלט

א. בגרוף..... קלט

הדין וגדרו [שא] מקור הדין [שב] טעם היתר גריפה [שג] במבושל פחות ממאב"ד

שיעור הגריפה [דש] אם מהני גריפה לצד [שה] ביאור החילוק בשיעור גריפה לקטימה [שו] אם שייך לגרוף כל הגחלים [שוז] בחום חשמל

ב. קטימה..... קמא

[שה] מקור הדין [שט] פעולת הקטימה [שי] טעם ההיתר

ג. שיעור הקטימה..... קמב

[שיא] פחות מכל צורכו [שיב] השיעור בכמות או באיכות [שיג] בסופה להתבער [שיד] מקום הקטימה

ד. אופני קטימה..... קמוג

[שטו] ע"י הפסק [שטז] קדירה ריקנית [שזז] עץ או דף [שיח] פלטה [שיט] הנחתו באמצע השבת

ה. קטמה והובערה..... קמה

[שכ] מקור הדין [שכא] אם ההיתר הוא במבושל כמאב"ד או כ"צ [שכב] דוקא בהובערה אחר שהניח [שכג] טעמא דלא מהני [שכד] להלכה – השמטת הפוסקים [שכה] בהוסר הקטימה [שכו] הבערה לאחר שקטם

ו. גריפה וקטימה בתנור..... קמוז

[שכז] מקור הדין [שכח] ביאור המחלוקת [שכט] להלכה [של] בקש ובגבבא [שלא] לדעת חנניה [שלב] תנור שלנו [שלג] בפחות מיס"ב [שלד] חילוק כופח מגז

פרק יג

שהייה המותרת..... קנא

א. בקש וגבא קנא

[שלה] מקור הדין [שלו] טעם ההיתר [שלו] בנתן הרבה קש [שלח] לא חישי
שיביא עוד קש [שלט] בפחות ממאב"ד [שמ] גללי בהמה

ב. גחלים עוממות קנב

[שמא] מקור הדין [שמב] טעם ההיתר [שמג] עוממות שהובערו [שדמ]
להלכה

ג. סמיכה קנג

[שמה] מקור הדין [שמו] ביאור צד האיסור [שמז] ביאור צד ההיתר

ד. טוח בטיט קנד

[שמח] מקור הדין [שמט] טעם ההיתר [שנ] בקדירה [שנא] אם דוקא טיט
[שנב] להלכה

ה. שלא ע"ג האור קנה

[שנג] תולדות חמה [שנד] תולדות האור

ו. מי שאחזו בולמוס קנה

[שנה] מקור הדין [שנו] טעם ההיתר [שנז] אמאי לא מחויב לקטום [שנח] אם
הגי' בגמ' מסוכן או מדרבנן

פרק יד

איסור חזרה קנו

א. הדין וטעמו קנו

[שנט] מקור הדין

טעם האיסור [שס] מחזי כמבשל [שסא] חשש חיתוי [שסב] שמא יחזיר אינו
מבושל

ב. חזרה בערב שבת קנז
 [שסג] אם אסור חזרה מער"ש [שסד] טעם האיסור [שסה] שיעור ער"ש
 [שסו] באינה מבושלת [שסז] אמאי לא הוי גזירה לגזירה [שסח] נתינה
 בתחילה בער"ש [שסט] תנאי היתר חזרה בער"ש

ג. חזרה לתוכה קס
 [שע] מקור הדין [שעא] אם איירי בשהיה או בחזרה [שעב] ביאור החילוק
 בין תוכה לע"ג [שעג] כירה שאין לה תוך וגב [שעד] גדר על גבה ותוכה
 [שעה] בתנור שאפו מער"ש [שעו] בסמוך לפיו פחות מיס"ב [שעז] בגחלים
 לצד אחד

ד. סמיכה קסא
 [שעה] חזרה לסמיכה [שעט] סמיכה לכתחלה [שפ] מסמיכה לעל גבה

ה. פינה ממיחם למיחם קסב
 [שפא] מקור הדין [שפב] ביאור הספק [שפג] להלכה [שפד] איסור בישול
 [שפה] ביאור החילוק בין חזרה להטמנה [שפו] ממיחם למיחם בכ"ר [שפז]
 מתנור לאש

ו. מכירה לכירה קסו
 [שפח] מקור הדין [שפט] להלכה [שצ] דעת השו"ע שהשמיט

ז. שיעור התבשיל קסז
 [שצא] אם דוקא ברותחת [שצב] במאב"ד [שצג] במצטמק ורע לו

פרק טו

תנאי חזרה קסט

א. עודה בידו ודעתו להחזירה קסט
 [שצד] מקור הדין [שצה] להלכה [שצו] שי' הרי"ף [שצז] טעם האיסור בהניח
 ע"ג קרקע [שצח] נטל ע"ד להחזיר והסיח דעתו [שצט] דעתו להחזירה אחר
 שנצטנן

ב. אופני ההיתר קעא
 [ת] בנטלה בשבת – שי' הירושלמי [תא] לתוכה [תב] נטל לשימוש קדרה
 אחרת [תג] הנוטל קדרת חבירו [תד] בהפסק קדירה ריקנית [תה] הניחו ע"ג
 קרקע ואחזו בידו [תו] בשכח להדליק את האש

ג. הנחה שלא ע"ג קרקע קעד
 [תז] מקור הדין [תח] להלכה

פרק טז

הטמנה קעה

א. מבעוד יום קעה
 [תט] מקור הדין [תי] חומרתו
 טעם האיסור מבעו"י במוסיף הבל [תיא] רש"י [תיב] רמב"ם [תיג] רמב"ם
 בפיהמ"ש [תיד] ראב"ד [תטו] שי' הרי"ף [תטז] גדר ער"ש

ב. משחשיכה קעז
 טעם האיסור משחשיכה באינו מוסיף הבל [תיז] רש"י [תיח] רמב"ם [תיט]
 ירושלמי [תכ] אמאי לא הוי גזירה לגזירה [תכא] ביום טוב

ג. לצורך מחר קעט
 [תכב] אם איכא איסור [תכג] להלכה [תכד] פחות ממאב"ד [תכה] בשר חי

ד. לצורך חול קפ
 [תכז] לצורך מוצ"ש [תכז] למוצאי יום כיפור

ה. שיעור התבשיל בהטמנה קפא
 [תכח] מצטמק ורע לו [תכט] לדעת הסוברים דאין בישול א"ב בלה [תל]
 משחשיכה

ו. דבר המוסיף הבל ושאינו מוסיף קפב
 [תלא] דברים המוסיפים הבל [תלב] במוסיף הבל מחמת דבר אחר [תלג]
 בגדים [תלד] בגדים לחין [תלה] סלעים [תלו] אפר חם [תלז] חול [תלח]
 גחלים קטומות

ז. ע"י עירוב מים קפד
 [תלט] מקור הדין [תמ] אם דוקא בסילון או גם בערוב מים

ח. ממיחם למיחם קפה
 [תמא] מקור הדין [תמב] טעם הדין – אם דוקא בכדי לצנן [תמג] להלכה
 [תמד] כלי ראשון שנצטנן קצת [תמה] כלי השומר חום

ט. מיחם ע"ג מיחם קפו
 [תמו] מקור הדין [תמוז] דוקא במעמיד חום [תמח] דין המיחם העליון [תמט]
 כשהכלי התחתון על האש [תנ] צונן על קדרה חמה בער"ש

י. חזרה בהטמנה קפט
 [תנא] מקור הדין [תנב] נטל בער"ש [תנג] להלכה

יא. הוספה והחלפה קצ
 [תנד] מקור הדין [תנה] אם רשב"ג פליג [תנו] להלכה

פרק יז

הטמנה במקצת קצב

א. הדין וטעמו קצב
 [תנוז] אם גם במקצת אסור [תנח] פי' הטמנה ע"ג גחלים [תנט] טעם האיסור
 [תס] באינו מוסיף הבל [תסא] להלכה

ב. גדר הטמנה במקצת קצד
 [תסב] בהפסק אויר מהגחלים [תסג] דוקא ע"ג גחלים [תסד] בצלי

ג. גדר הטמנה גמורה קצה
 [תסה] ברוב מכוסה [תסו] כיסוי פי הקדרה [תסז] במקום שאין בו תבשיל

פרק יח

הטמנה המותרת קצו

א. הפסק אויר קצז
 [תסח] בהפסק אויר בדפנות ודבר שאינו מטלטל [תסט] שיעורו

ב. לשמירה ממוזיקים קצה
 [תע] מעכברים או מטינוף [תעא] ליתן בגדים [תעב] בדבר המוסיף הבל

ג. בין השמשות קצט
 [תעג] מקור הדין [תעד] בקיבל עליו את השבת [תעה] להלכה

ד. הטמנה בצונן קצט
 [תעו] מקור הדין [תעז] לחממו [תעה] באדם חשוב [תעט] דוקא באינו מוסיף
 הבל

פרק א

פתיחה למלאכת מבשל

א. הדין וחומרותו

ב. גדר החיוב - הקשאה והרפיה

ג. המעשה המחייב - גרמא

ד. זמן החיוב

א. הדין וחומרותו

[א] מקור הדין

מתני' (עג, א) אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, האופה. **ובגמ'** (עד, ב) אמר רב פפא שבק תנא דידן בישול סממנין דהוה במשכן ונקט אופה, תנא דידן סידורא דפת נקט.

[ב] אם אפיה היתה במשכן

כ' התורא"ש (עד, א ד"ה שכן) בשם ר"ת שהיו אופין פת במשכן לבדוק את התכלת, והא דאמר' תנא בישול סממנין דהוה במשכן, ה"ק אמאי שבק עיקר הדבר שהיה במשכן דהיינו בישול סממנין ונקט הטפל דהיינו אופה שעיקר האפיה לא היתה אלא לבדיקת הסממנין.

וכן **בריטב"א** (עד, א ד"ה אמר) כ' אפיה דלא הואי במשכן, פירושו דלא הואי רגילה וצריכה במשכן כולי האי כבישול סמנין. ופריק דתנא סדורא דפת נקט ולא חשיב מבשל אע"פ שהיה יותר עיקר במשכן.

אולם **הרמב"ן** (עד, א) כ' ע"ד ר"ת, ואין הפי' נכון אצלי לפי שלא נאמר נסיון זה במנחות אלא בלוקח תכלת צבוע, ומשום חששא דקלא אילן, ובמשכן הן עצמן צובעין אותו. ועוד שאלו היו אופין במשכן כלל היו מונין אבות מלאכות ארבעים, שאע"פ שאופה ומבשל שוין אינן לגמרי דבר א' עד שלא ימנו שתיהן, ויותר הי' ראוי למנותן שתים מבורר וממרקד וזורה.

והמאירי (עג, א) כ' דמ"מ אפיה לא היתה במשכן, שאין אפיה אלא בפת ופת לא היה צריך למלאכת המשכן, ואל תשיביני לחם הפנים שאין הכונה במה שנעשה שם אחר השלמת המשכן אלא מה שנעשה בעוד שהיו בונים אותו.

ובאג"ט (פתיחה לספרו סק"ה) כ' דאי אמרת דגמרינן נמי מקרבנות שהוקרבו במשכן הא הוי אפיית לחם הפנים וחביתין, אלא ודאי דלא גמרינן אלא ממשכן עצמו.

[ג] אופה אב או תולדה

מתני' (עג, א) אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, האופה. **ובגמ'** (עד, ב) אמר רב פפא שבק תנא דידן בישול סממנין דהוה במשכן ונקט אופה, תנא דידן סידורא דפת נקט.

וברש"י (ד"ה סדורא) כ' סידורא דפת שהתחיל בו נקט ואופה במקום בישול דסממנין הוא דהוא בישול דפת.

וכן **הרמב"ם** (ט, א) כ' אחד האופה את הפת או המבשל את המאכל או את הסממנין או המחמם את המים הכל ענין אחד הוא. **ובאג"ט** (אופה א, א) כ' ע"ד, דמשמע דהכל הוא אב מלאכה.

אולם **ברמב"ם** בפהמ"ש (ז, ב) כ' דענין הבישול הוא רפיון העצמים הקשים ולפיכך כל מי שיתיק דבר מן המתכות או יחם אותם הוא תולדות אופה. **ובראש יוסף** (עג, א ד"ה הזורע) כ' ע"ד, א"י הא עיקר הוה במשכן בישול סממנים, אבל תנא סידורא דפת נקיט, כי הוא הולך לשטתי' דכל שדומה ממש אב יקרא לא תולדה. ובפירוש המשנה י"ל להיפוך אופה תולדה ומבשל אב אלא שדומה ממש אופה למבשל ואולי צ"ל שם להיפוך. **ובמאירי** (עג, א) כ' שהבישול ואפיה מין אחד הוא. אולם **ברמב"ן** (עד, א) כ' דאינן שוין לגמרי.

וכ' **באגל"ט** (א, יב) אך ראיתי חידוש בספר **יראים** דבמקום שהש"ס אמר סידורא דפת נקט כתב הספר סידרא דכתיב נקט, נראה דהיינו מה דכתיב את תאפו ואת אשר תבשלו בשלו, ונראה דמטעם זה חשב אופה אב, דאין סברא שיקדים הכתוב לדבר בתולדה באב.

אולם **בירושלמי** (ז, ב) א"י את חמי אפייה תולדה לבישול ואת אמר הכין. **ובפני משה** פ' ופריך את חמי אפייה תולדה דבישול היא ולמה תנא האופה באבות מלאכות ולא תנא המבשל. וכן **באגל"ט** (א, ח) כ' דהירושלמי ס"ל דאופה הוא תולדה. אולם **באבני נזר** (ח"א קצז, ג) כ' דהכי נמי תני אפיה אב מלאכה, ומפורש בירושלמי דהוא תולדה דבישול, וכן משמע קצת בש"ס דילן שביק התנא בישול סמנין דהוי במשכן ומשני דפת נקט.

וכן **ברבנו חננאל** (עד, ב ד"ה הלש) כ' שביק בישול סממנין ונקט אפיה, ולא מפרש בהדיא האי מילתא, ואשכחן בירושלמי דאמר הכי את חמי אפיה תולדת בישול הוא, ואת אמרת הכין, אלא כיון דתנא סדר עיסה תניתא בהדייהו. **ובחשק שלמה** על הר"ח שם כ' דלפנינו בגמ' מפרש בהדיא הטעם משום דסידורא דפת נקיט וכמש"כ בירושלמי. ואולי דלפני רבנו לא היה זה בנוסחת הגמ'. **ובברכת שמעון** (סי' כב) ביאר ד' הר"ח.

ב. גדר החיוב

א. הקשאה והרפיה

ב. ריכוך אוכלין

א) הקשאה והרפיה

[ד] גדר חיוב בישול

כ' **הרמב"ם** (פיהמ"ש ז, ב) דענין הבישול הוא רפיון העצמים הקשים.

[ה] מקור הדין – סיכתא לאתונא

אי בגמ' (עד, ב) אמר רב אחא בר רב עזריא האי מאן דשדא סיכתא¹ לאתונא חייב משום מבשל, פשיטא, מהו דתימא לשרורי מנא קא מיכוין, קמ"ל דמירפא רפי והדר קמיט, אמר רבה בר רב הונא האי מאן דארתח כופרא חייב משום מבשל, פשיטא, מהו דתימא כיון דהדר ואיקושא אימא לא, קמ"ל. **וברש"י** (ד"ה דשדא) פי' שהשליך יתד לח לתנור לבשלו שיתקשה, ואין כאן בישול.

[ו] ביאור ההו"א

כ' **המגן אבות** (בנט, עד, ב דף ז, א) וקשה דמעיקרא פה"ג פשיטא, ר"ל דהוי מבשל, ואיך משני הש"ס בלא סברא כלל דה"א דאין בזה בישול. ע"כ נראה דמ"ש רש"י דה"א דאין כאן בישול ר"ל דאין כאן חיובו דבישול אע"ג דמבשל, כיון דאיהו לא קא מכוון לכך רק לשרורי מנא. א"נ ה"ק דקמ"ל דמרפי כו' ר"ל ואיהו קא מכוון בין אהריפוי שהוא הבישול ובין אקושי דלבסוף.

[ז] ביאור המסק' – גדר החיוב

א. כ' **רש"י** דמרפי רפי, ע"י חום האור והמים שבתוכו יוצאין ולאחר שיצאו מימיו קמיט מתקשה וכי רפי ברישא הוי בישולו. וכ' **הר"מ קזיס** בדעת רש"י, דלא חשיב בישול אלא מה שמתרכך בתחלה, שאין בישול אלא לרכך דבר קשה, אבל מה שמתקשה לבסוף לא חשיב בישול. וכן פי' ג"כ רבינו ישעיה שכ' דכיון דמעיקרא רפי ומתבשל בלחלוחותו ואין יכול להתחזק אם לא יתבשל מתחילה מחייב משום מבשל ע"כ, ובודאי כל דבר המתבשל אע"פ שמתקשה בבישולו כגון הביצה מתרככת היא בתחלה כי האש מפריד החלק הדק שבה ומרתיחה.

ובחת"ס (יר"ד צב, ומובא בהגה' לחי' עהש"ס אות קז) כ' ע"ד רש"י, דמשמע שאין בישול אלא ע"י משקין.

ב. כ' **בתוס'** (ד"ה מהו) קמ"ל דנהי דלשרורי מנא קא מכוין בשול מיהא יש בו דמירפא רפי והדר קמיט וחייב. [וע"ע בסמוך בחילוק בישול בשבת מע"ז]. וכן **בתורא"ש** כ' די"ל דודאי לשרורי מנא קא מכוין.

ג. **הרמב"ם** (ט, ו) כ' המתוך אחד ממיני מתכות כל שהוא או המחמם את המתכות עד שתעשה גחלת הרי זה תולדת מבשל, וכן הממסס את הדונג או את החלב או את הזפת והכופר והגפרית וכיוצא בהם הרי זה תולדת מבשל וחייב, וכן המבשל כלי אדמה עד שיעשו חרס חייב משום מבשל, כללו של דבר בין שריפה גוף קשה באש או שהקשה גוף רך הרי זה חייב משום מבשל. **ובלח"מ** הק' ע"ד הר"מ, דמשמע בגמ' דבסיכתא אי לאו דרפי בתחלה לא הוה חייב, ואיך כתב שבכ"מ שהקשה גוף הרך שחייב. וי"ל דהוא סובר דכל דבר לח שמתבשל אע"פ שמתקשה חייב משום בישול, דומיא דאופה, ומה שאמרו בסיכתא שהוא כלי אדמה לפי דעתו הפירוש מהו דתימא שאינו עושה שום מלאכה שהרי הם חזקים שהם מתחזקים יותר, קמ"ל שחייב על הבישול, מפני שבתחלה האש

¹ פרש"י יתד לח. **וברי"ף** (לב, א מדפיו) כתב פירוש סיכתא גללי בהמה ריקין, **ובשלטה"ג** שם הוסיף, שנותנן בכבשן לצרפן. **ובספר העתים** (סי' רכח, עמ' שלה) כ' סכתא כלי בהמה דקיקין, ויש אומרים גללי בהמה. **ובמ"מ** (ט, ו) כ' דבספר העתים יש גאונים שפירשו שהוא מבשל כלי אדמה דקין.

מרפה אותם ונעשה לח ואח"כ מקשה אותם, ומש"ה חייב אבל לעולם דבכל דבר לח חייב. אולם המשני"ב (שיח, א) כ' דהנותן חתיכת עץ בתנור כדי שיתייבש וידוע שמתחלה הוא מתרפה ויוצא ממנו הלחלוחית חייב משום מבשל. ובשעה"צ (סק"ג) כ' הוא פרש"י שם, ולדינא גם הרמב"ם מודה לפירוש רש"י.

ובמגן אבות (עד, ב דף ז, א) כ' ליישב, דדוקא בעושה מרך קשה אבל בהך מ"ד ה"א דלא קאי מרפי כלל א"כ היה קשה מקודם רק דנעשה קשה יותר, וזהו לא מקרי מבשל, דהרי גם בעושה מדבר רך יותר אין בו בישול, דהרי בדבר שנתבשל כמב"ד ובישלו לגמרי אין בו בישול דאורייתא.

ד. היראים (סימן רעד) כתב האי מאן דשדי סיכתא לאתונא חייב משום מבשל, פירוש שמי לחלוחית של עץ מתבשלין. [וע"ע בסמוך בענין יבוש בגדים].

וכן **ברש"י** על הר"ף (לב, א מדפ"ה) כ' דמרפה רפי ע"י חום האור והמים שבתוכו חמין ולאחר שיצאו מימיו קמיט וכי רפי ברישא הוי מבשל. **ובב"ח** שם גרס והמים חמין שבתוכו כו' קמיט מתקשה. וכ' **בשביתת השבת** (כא"ר לו) שבספר **טל אורות** כתב ע"ד רש"י, דמשמע דהחויב הוא מפני שהמים מתבשלים.

ובסביב ליראיו (על היראים שם אות כג) כ' דהראשונים לא פירשו דהבישול הוא למים שבתוכו דבדבר לח כמו מים לא שייך לגמרי בישול מה"ת, כיון דאין פעולת הבישול ניכר בו, ועיין בפר"ח (יו"ד סח, יח) שגם נסתפק בזה. ועו"ל דרמב"ם וסייעתו סברי דבישול לא שייך כ"א במבשל לדבר שהא קיים ועומד, אבל לחלוחית שבתוך העץ דמיד כשיוצאין מן העץ הם כלים ונשרפים ל"ש בהו בישול.

ועוד כ' לתמוה ע"ד היראים, דצ"ע בלשון הש"ס דקאמר מהו דתימא לשרורי מנא קמכוון קמ"ל דמרפא רפי והדר קמיט, ואי הבישול הוא למים א"צ לטעם זה דהמים לא נתקשו מעולם, ומזה מוכח בע"כ דהבישול הוא לעץ וצ"ע.

וכן **בשביתת השבת** (מבשל ס"ק לו) הביא בשם הטל אורות (האחרון) שהקשה על שיטת היראים, דהא מלאכת בישול ממשכן ילפינן לה, ובישול הסממין הוא כדי לצבוע בהן תכלת וארגמן, וא"כ מי הסיכתא אם נתבשלו למאי חזי כדי לחייבו משום מבשל, ועוד כיון שאין כוונתו לכך מאי חיובא איכא בזה. ואפשר כיון שכוונתו היא להשליך היתד הלח לאתונא ליבשו כדי שיתקשה ולא סגי דלא תתעביד מלאכת הבישול שיתבשלו המים כדי שיתקשה היתד הלח, הרי הוא כאילו נתכוין לבישול המים, שאם אין בישול המים לא מתקשה אמטו להכי חייב משום מבשל.

[ח] חילוק בישול בשבת מע"ז – אינו מתכוין

א. כ' בתוס' (עד, ב ד"ה מהו) דאין לפרש קמ"ל דלא אמרי' לשרורי מנא קא מכוין, דבפרק אין מעמידין (ע"ז לח.) אמרי' גבי האי נכרי דשדא סיכתא לאתונא אי קבר בה ישראל קרא מעיקרא שפיר דמי, ופריך פשיטא, ומשני מהו דתימא לבשולי מנא קא מכוין קמ"ל לשרורי מנא קא מכוין.

ב. כ' בתורא"ש ד"ל דודאי לשרורי מנא קא מכוין, והא דקאמר הכא מהו דתימא לשרורי מנא קא מכוין ואין כאן בישול כלל, קמ"ל דאיכא נמי בישול דמירפא רפי והדר קמיט, ומ"מ כיון דעיקר כוונתו לשרורי מנא אין בו משום בשולי גוים.

ג. כ' רש"י (ע"ז שם ד"ה קמ"ל) דאין בישול בכלים. אולם הריטב"א שם תמה ע"ד ואינו נכון, דהא אמרינן האי מאן דשדא סיכתא לאתונא חייב משום מבשל, ואמרינן פשיטא מהו דתימא לשרורי מנא מכוין קמ"ל דלבשולי מנא מכוין.

ובאגל"ט (ט, ו) כ' ליישב, דנשמע דלרש"י שמפרש החיוב משום הריפוי דמעיקרא והריפוי הא חוזר לקדמותו שמתקשה לבסוף הוה רק תולדה, ולפי"ז יובן רש"י בע"ז דתיקון הסיכתא לבסוף לאו בישול הוא דאין בישול בכלים כיון דתיקון כלים הוא שמתחזק ומתקשה וזה אינו בישול, מה אמרת שיחשב בישול הריפוי שמתחלה הלוא זה אינו אלא תולדה וחכמים לא גזרו על בישול עכ"ם רק על עיקר מלאכת בישול שהוא אב בשבת. והגרא"ז (בהגהות על הרמב"ן שם) כתב ונראה דאפשר גם כונת רש"י דכיון דאין בישול גמור בכלים אינו מכוין אלא לשרורי וכמש"כ התוס'.

ד. כ' הריטב"א (הו' מסה"ק) ולענין שבת ראוי לחייב משום דמבשל, שאף לבשל מתכוין דלא לשרוריה אלא בהכי.

ה. והריטב"א בע"ז (לה, א) גרס בלשון הגמ' שבת שם קמ"ל דלבשולי מנא מכוין, וכתב לבאר והתם לענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה ונמצא מתחייב על הבישול שאי אפשר זולתו, אבל בכאן הקילו לענין בישולי נכרים ואין הולכין אלא אחר עיקר הכוונה שהיא לשרורי מנא. ובאגל"ט (ט, ה) כ' ע"ד, יראה מד' שאף שמתכוין שיתרפה תחלה, מ"מ כיון שעיקר כוונתו על החיזוק שאח"כ מותר.

וכן המאירי בע"ז (לה, א) כ' ואע"פ שלענין שבת אמרו (עד) בזה שחייב משום מבשל, התם כל מלאכת מחשבת אסרה תורה שהרי מחשב הוא על הבישול אע"פ שאין תכלית כוונתו הבישול.

ו. אולם ברמב"ן (עד, ב) כ' קשיא להו לתלמידי מהא דמסקינן במס' ע"ז גבי בישולי גויים דלשרורי מנא קא מכוין, וי"ל אע"ג דאיהו מסיק לשרורי מנא, כיון דאי אפשר אא"כ רפו מעיקרא, גבי שבת חייב דמודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות.

ובחי' הר"ן (עד, ב ד"ה קמ"ל) כתב דליכא למימר דלגבי שבת נמי כיון שאינו צריך לאותו בישול הו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה, ועוד דבר שאין מתכוין, דהא כיון דאי אפשר בלאו הכין פסיק רישיה הוא וחשבינן ליה כמלאכה הצריכה לגופה, דהא בישולי ושרורי מנא באין כאחד.

ותמה באגל"ט (ט, ד) ע"ד הרמב"ן והר"ן, למה יחשב זה פ"ר לבד לפירש"י דע"י הריפוי המים יוצאין ומתקשה, א"כ מכוין לריפוי שע"ז יצאו המים ויתקשה. ונראה שאינם מפרשים שהמים יוצאין רק כמו שעושין בזה"ז שסותמין במקום חתך של עץ כדי שלא יזובו המים ויצא כחו רק המים מתיבשים בתוך העץ ואינו צריך כלל לריפוי העץ ואין חיוב רק משום פ"ר. ולרש"י נ"ל דפטור בזה.

ובחיי אדם (נשמ"א כ, ב) תמה ע"ד רש"י דפי' דשדי סיכתא לאתונא ליבשו, וצ"ע דהא י"ל דאפי' אם מניחו כדי שישרוף אפילו הכי חייב ג"כ משום מבשל דהוי פסיק רישיה, וכדאי' להדי' בירושלמי. ונ"ל ע"כ גמ' שלנו פליג.

ובמנחת חינוך (מוסף השבת אופה אות ה) כ' שהוא פסיק רישיה דלא ניחא ליה דלא איכפת ליה בבישול.

[ט] אמאי ליכא חיוב של תיקון כלי

כ' במגן אבות (עד, ב) וא"ת אמאי לא קאמר דחייב אקושי דלבסוף משום תיקון כלי, דכן הוא במצרף גחלי מתכת כמו שכתב הרב המגיד (יב, א). י"ל דכאן הקושי בא ממילא, ואינו חייב על גמר מלאכה הבא ממילא כדכ' רש"י (ד"ה תנור).

[י] ביאור החיוב בהרפיה שאינה מתקימת

כ' האגל"ט (ט, י) דיל"ע מהא דהרמב"ם (ט, יג) דאינו חייב רק במלאכה מתקיימת, ולמה יתחייב בזה שחוזר ומתקשה, ואפשר לומר משום שהיה היתוך מתכות במשכן והוא חוזר ומתקשה.

ובשביתת השבת (סקל"ג) כ' ע"ד, דכלל זה לא נאמר רק דומיא דכתיבה וצביעה שתכלית המלאכה להתקיים, משא"כ המתוך את המתכת שבהתכתו נתקיימה מחשבתו ותכליתו להוציא כלי למעשהו שפיר מתחייב בזה. הגע בעצמך אם הדליק קיסם קטן האם לא יתחייב משום מבעיר.

[יא] הקשאה והרפיה השיב אב או תולדה

כ' הרמב"ם (ט, ו) המתוך אחד ממיני מתכות כל שהוא או המחמם את המתכות עד שתעשה גחלת הרי זה תולדת מבשל, וכן הממסס את הדונג או את החלב או את הזפת והכופר והגפרית וכיוצא בהם הרי זה תולדת מבשל וחייב, וכן המבשל כלי אדמה עד שיעשו חרס חייב משום מבשל.

ובאגל"ט (ט, ו) כ' ע"ד, ויש לדקדק דבשני בבות הראשונים כתב הר"ז תולדת, ובבבא השלישית כתב מבשל, ומשום אין משמעו תולדה לבד, וצריך להבין למה. אך טעם הענין דהנה אמר רבה בר"ה האי דארתח כופרא חייב משום מבשל, פשיטא מהו דתימא דהדר ואקושא אימא לא קמ"ל, ובזה ס"ל להרמב"ם דאינו דומה ממש לבישול סממנין שאינו חוזר לקדמותו, וזה חוזר לקדמותו, ע"כ אינו אלא תולדה. וע"כ המתוך את המתכות שחוזר ומתקשה וכן תרי בבא קמאי הוויין תולדות, אבל בבא ג' דהוא דין סיכתא לאתונא דמפרש הרמב"ם דהוא המקשה גוף רך דהוי נמי מבשל הא אינו חוזר לקדמותו ע"כ לא כתב תולדה.

[יב] יבוש בגדים

כ' המרדכי (תלד) דיש לאסור לנגב הבגדים ששרוין במים סמוך לאש בשבת משום מבשל כמו מאן דשדא סיכתא לאתונא. וכ' בשביתת השבת (בא"ר לו ד"ה גם) בשם הטל אורות דהמרדכי סובר כפי' היראים שחייב הבישול דקאמר הוא מפני שהמים מתבשלים. [ותמה ע"ז, והוב"ד לעיל בד' היראים].

וכן בשו"ע (שא, מו) כ' דבגדים השרוים במים אסור לנגבם סמוך לאש. וכ' המג"א שם (ס"ק נז) משום מבשל.

וכ' הפמ"ג (ס"ס שב במ"ז) דמזה יש ללמוד דמפה שנשרה במים אסור לשטוח על התנור קאכל"ן במקום שיד סולדת בו לנגבם לשטוח על השלחן בשבת במקום יד סולדת בו דהוה בישול בתולדת אור.

וכן **ברע"א** (שא, יד) כ' דאם שרויים במים חמים שהיס"ב דמשום בשול ליכא דאין באח"ב, וכן אם המים עתה צונן אלא שכבר נתבשלו פ"א ונצטננו להסוברים דגם בלח אין באח"ב, אבל משום מלבן איכא כיון דהוי ע"י חמום אש דיש בו משום בשול בעלמא אלא דבהנהג מים אין באח"ב וממילא שייך בזה ליבון. אולם **בטל נתן** (האופה אות ד) תמה ע"ד, דהרי הא דאסור לנגב הבגד השרוי במים ילפינן מהא דמאן דשדא סיכתא באתונא חייב, והרי התם מפורש בכל דברי הראשונים דהבישול הוא בעצם הסיכתא שמתרפה, וכן בנ"ד האיסור הוא במה שהבגד מתרפה, וא"כ מה בכך שהמים כבר נתבשלו פעם אחת ואין בישול אחר בישול, מ"מ כיון דהבגד עדיין לא נתבשל שפיר חייב משום בישול הבגד.

וכן **בלבוש** (שא, מו) כ' דבגדיו השרויים במים אפי' מערב שבת אסור לנגבם סמוך לאש בשבת דיבשל את המים בשבת.

אולם **הגר"א** שם (ס"ק קא) כ' דריב"א רצה לפרש דוקא בפשתן לח מן המשרה, וחזר בו דאפילו יבש חייב.

ומ"מ **הגרשז"א** (מאור השבת ח"א מכתב ה, ה) כ' דכל זה דוקא בכה"ג שהחמום מסייע לליבונו של בגד, ולכן חשיב נמי כמבשל, משא"כ כשרוצה רק את האידוי, וצ"ע.

[יג] יבוש נייר

כתב **הפמ"ג** (שמ, ג במ"ז) ליתן נייר במקום שיד סולדת בו, י"ל דנייר יש בו לחלוחית מים וכסיכתא לאתונא דמיא, וחצי שיעור אסור מהתורה אם אין בו שיעור משקין דבישול.

[יד] הימום מתכת

א. כ' **הרמב"ם** (ט, ו) המחמם את המתכת עד שתעשה גחלת הרי זה תולדת מבשל. ועוד כ' **הרמב"ם** (יב, א) המחמם את הברזל כדי לצרפו במים הרי זה תולדת מבעיר וחייב. וכ' **הראב"ד** ולמה לא משום בשול כמו סיכתא לאתונא דמרפא רפי והדר קמיט. ב. **ובמ"מ** כ' ליישב, ומ"ש לחייבו משום בשול אינו נ"ל, שכל דבר שהוא עצמו נעשה אור ושורף אין ראוי לומר מבשל אלא מבעיר.

ג. ותמה **הלח"מ** ע"ד, שהרי בפ"ט חייב רבינו משום מבשל, שכתב המחמם את המתכת עד שתעשה גחלת הרי זה מתולדת מבשל. לכן נראה דמ"ש ה"ה דבדין הוא לחייבו משום מבעיר לבסוף שנעשה אש, שכל מבשל משום הפועל הראשון דמרפא רפי חייב, ודלא כהראב"ד דסבור דלעולם אינו חייב אלא משום מבשל בלבד. אולם **במרכבת המשנה** תמה ע"ד, נהפוך הוא בלשון רבנו, דלגבי תולדת מבשל כ' לשון עד שתעשה גחלת, וכאן כתב המחמם את הברזל סתם, וכן מסתבר דבצירוף לא בעינן עד שתעשה גחלת.

ד. **ובמגדל עוז** כ' שהעץ רפה ורטוב ויוצא ממנו מים בשעת התיבשו כדקאמר דמרפא רפי מעיקרא והדר קמיט, אלא ברזל קשה הוא מתחלתו ועד סופו, אלא ודאי דתולדת מבעיר הוא וחייב.

ה. **ובמרכבת המשנה** שם כ' דמאן דשדי סיכתא לאתווא שאז נעשה גחלת ממש מסתמא דעתו לרככו וחייב משום מבשל, והעיקר דאינו חייב משום מבעיר אא"כ נתכוון לצרף. וכן **באבני נזר** (או"ח סי' רכט). **ובמנחת שלמה** (ח"א סי' יב) הוב"ד.

ו. **במגן אבות** (עד, ב דף ז, א) כ' דסיכתא בסוגי' לא מיירי במתכת אלא ביתד של עץ, וע"כ נחלקו ג"כ שם בנותן גחלי אש במים, דלהרמב"ם חייב משום מכבה, כיון דבהבערתו נקרא מבעיר ע"כ בכיבוי נקרא מכבה. אבל להראב"ד דס"ל דבהבערת מתכת לא מקרי הבערה, וטעמו דאינו כלה ונשרף רק הוא האש גופא, ע"כ ס"ל דנתינתו למים אח"ז לא מקרי ג"כ מכבה.

ז. כ' בפ' **קדמון** (נדפס בסוף מהד' פרנקל פי"ב) דאם היה בדעתו בעת שחימם אותה לחממה כדי לצרפה במים בלבד חייב משום מבעיר, ואם כיבה אותה במים חייב משום מכבה, ואם חיממה כדי לרכך גופה שהוא דומה למתיך חייב משום מבשל, כמו שאמר המחמם המתכת עד שתעשה גחלת הרי זה תולדת מבשל, וכל זה לא נוכל להבחין בין זה לזה אלא במחשבת העושה וצורת המלאכה. וכן **בחזו"א** (ג, ט) כ' נראה דהכונה בכאן משנה את שרש המלאכה, דאם מתיך או עושה גחלת ורוצה בגחלתו כגון שרוצה לעשות מקשה וכשהוא גחלת הוא רך לרקעו ולהשקיע בו צורה, אז מלאכתו נקבעת לתולדת מבשל ואין כאן מבעיר, וכשאינו רצונו לרככו רק לצרפו ומלבנו בשביל לצרפו, אז אין כאן בישול אלא מבעיר.

ח. **בחת"ס** (עד, ב) כ' יראה המלחלח ברזל במים ומשליכו לאור להתיכו ולצרפו הוה לי' כמבשל מכח המים שעליו, ואמנם ברזל המבערו לצרפו אח"כ במים שייך משום צירוף או הבערה לכל חד כדאית לי'.

ומ"מ כ' **בחזו"א** (השמטות בסי' קנו, א לסי' שיג מכתב א) דאין שם בישול על קדירה כיון שבזמן שהיא מלאה לעולם לא תתרכך על האש, לא חייל שם בישול, דבישול במתכת אין לך בו אלא חידושו, בזמן שהמתכת על האש כדרך הניתכין אבל לא בזמן שהוא לבוש שריון ואינו מתירא מן האש.

[טו] השמל

כ' **בחזו"א** (ג, ט ד"ה מן) המדליק נר החשמל בשבת יש בו משום מחמם את הברזל שיש בו משום מבשל, אלא דהוי פס"ר דלא ניחא ליה, מ"מ אסור.

אולם **במנחת שלמה** (ח"א יב, ב בסוף) כתב ע"ד, שלענין דינא אין להתחשב כלל עם זה שהחוט שבתוך הנורה מתרכך במקצת, כיון שלאחר הכיבוי חוזר תיכף לקדמותו והמדליק אינו נותן כלל על ליבו לחשוב דבר זה, וגם אין מי שמרגיש בזה, מסתבר שבכגון דא אין זה שייך כלל למלאכת מבשל.

(ב) ריכוך אוכלין

[טז] אוכל קשה

כ' **במרדכי** (תסז) דאומר הר"ם דבר שהוא קשה ואין יכולין לאוכלו כי אם ע"י שריה אסור לשרותו, דזו היא גמר מלאכתו. **וברמ"א** (שיח, ד) הוב"ד, **ובמשנ"ב** (ס"ק לח) כ'

דבר שהוא ראוי לאכול חי בלא בישול אך שהוא יבש וקשה מאד עד שאינו ראוי לאכול כלל מחמת זה בלא שרייה בחמין דאסור לשרותו. וכן בשו"ת **מלחמות ארי** (ז). אולם **בדעת תורה** (שיח, ה) פליג ע"ד.

ובשו"ת **שואל ומשיב** (מהד' תליחאה ח"ב כ) כ' דבספר אחד מחכמי ספרד שאוסר שיקח לחם שנאפה ולהניחו ע"ג התנור שיהי' כולו מוקשה, ולתתם לתוך המרק. והנה מהמג"א (שיח, כ) שכ' דאם הוא יבש אין בישול לאחר אפייה, משמע דמותר שהרי נאפה מקודם, ואני אמרתי שיש לאסור ממ"ש הרמב"ם כל שריפה דבר קשה או שהקשה גוף רך אסור, והרי הפעניצים הקשים כל שמרפם במרק הרי זה מרפה גוף קשה, ושאני יבש שאינו קשה כ"כ, אבל כאן שמרפה גוף קשה אפשר דאסור, וצ"ע. **ובשביתת השבת** (בא"ר צב) כ' ע"ד השו"מ, דהיינו ע"כ כשאין היס"ב במרק, דא"כ היה אסור בלא"ה משום בישול אחר אפייה.

אולם בשו"ת **רב פעלים** (ח"ב נב) כתב ע"ד השו"מ, דפשיטא דמותר ואין שאלה זו צריכה לפנים, ואין לזה דמיון עם דין המרפה דבר קשה שכ' הרמב"ם, חדא דהתם כתב משום מבשל, והכא הוא פת שכבר נאפה וכבר הוא עצמו הביא ד' המג"א שכ' דאם הוא יבש אין בישול אחר אפייה. ועוד דהתם הוא דרך מלאכה שמרפה גוף קשה כדי שיצלח למלאכה שרוצה בה, אך כאן הוא אוכל ודרך אכילה הוא זה שמרפהו במרק כדי שיוכל לאכלו יפה בנחת.

ובדעת תורה (שיח, ה) כ' ע"ד השו"מ, דלענ"ד לא שייך זה בדבר מאכל ודרך אכילה, וכמו דמותר לחתוך לחם וגם לפרר ולא הוי טוחן, משום דאין טחינה אחר טחינה, וא"כ גם מרפה דבר קשה לא הוי, כיון דמתחילה הי' קמח.

והגרשז"א (שלחן שלמה שיח, ס"ק ח) כ' ע"ד השו"מ, תמוה דכיון שהוא מאכל וכבר נאפה שוב אין אפיה אחר אפייה, ואין שום חשיבות בזה שעושה אותו לגוף קשה או להיפך.

[יז] ריכוך שמן

כ' **הכלבו** (סי' לא דף כו, ב) מניח אדם פך שמן כנגד המדורה כדי שיפשר, וכתב הרדב"ל ד"ל אפילו נקפא השמן כמו שנקפא מרוב הקור מפשירו, דהפשירו לא זהו בישולו אחר שאין תחלת בריתו להיות נקפא, ולא דמי לחלב ולדונג דהנהו תחלת בריתן להיות קפואים.

וכן **באג"ט** (אופה נה, א) כ' דקשה למה לא יתחייב על התיך את השומן משום מבשל, וצ"ל דכיון שהשומן גמר ועדיין בישולו עליו אינו חייב שוב על התכתו, שבישול שומן אין התכתו לבד רק מה שכח האש פועל בו ומתקנו ומכשירו לאכילה וזה התיקון נשאר עליו אף אחר שנצטנן ונקרש, ואינו דומה למתכת שכל ענין בישולו אינו אלא התכתו לבד ומאחר שנתקשה אזל ליה בישולו וע"כ חייב שוב על התכתו אבל שומן שבישולו עדיין עליו למה יתחייב.

[יח] ריכוך דבש וחמאה

כתב **הכלכלת שבת** (האופה יא) דהממסס שעוה או חמאה וחלב או זפת, או דבר אחר שהוא קפוי בטבע, לאפוקי שמן או שומן שנקרשו בקור חייב משום מבשל.

והגרשז"א (שש"כ א, קצח) תמה ע"ד, דדבר שאינו גוף קשה מבריתו כמו שמן קפוא אין בו איסור ריפוי גוף קשה, וצ"ל דחמאה מקרי גוף קשה מברייתו מכיון שאינה הופכת מאליה מחלב לחמאה כי אם ע"י תחבולה ופעולה מיוחדת. וע"ע באגרות משה (ח"ד עד, 1).

ג. המעשה המחייב – גרמא

[יט] אם השיב גרמא

אי' בגמ' במנחות (נו, ב), אמר רב אמי הניח שאור על גבי עיסה והלך וישב לו ונתחמצה מאליה חייב כמעשה שבת.

וכ' התוס' שם (ד"ה הניח) ואע"ג דכתיב בקרא לא תעשה ולא תאפה משמע מידי דעשייה, כגון לישה ועריכה ואפייה וקיטוף, הכי נמי לא תעשה קרינן ביה. ובשו"ת בית שלמה (דרימר, מהד"ב יו"ד קכב) כ' ע"ד התוס', דש"מ דזהו לאו גרמא מקרי.

וכן בשו"ת מהר"ח או"ז (פג) כ' דבשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה רק שהמלאכה נעשית על ידה כאשר הוא מחשב בזה מתחייב כאלו היה עושה בידים כמו אופה הוא מדביק הפת בתנור והיא נאפת מאליה ומבשל זורה ורוח מסייעתו.

וכן בחזו"א (לה, א ד"ה נראה) כתב דאין מלאכת כיבוי דאורייתא אלא אם הכיבוי ע"י כוחו של האדם, ומיהו מלאכה שדרכה בכך כמו אפייה ובישול שאין החיוב אלא כשיגיע לשיעור מב"ד וזה נעשה מאליו, מ"מ כיון שכן דרכו מקרי מלאכה ולא גרמא, וכן זורה אע"ג דהרוח עושה עיקר הזרייה.

וכן במשנ"ב (בה"ל רנב, ה ד"ה להשמעת) כתב דכשאופה בתנור אף שהאפיה ממילא אתי לבסוף, מ"מ מקרי מעשה ממש, אף שאינו מקרב האש לגבי הפת אלא הפת לגבי האש, והאש פועל פעולתו לבסוף אפילו הכי חייב.

אולם כ' במרכבת המשנה (ט, ד) דכל מעשה בישול אינו בידים אלא גרמא בעלמא, שהרי שופת קדרה בשעת השפיתה אינו מבשל, ואילו קדם אחר וסילקו קודם שיתבשל פטור השופת, הרי ששעת החיוב בשעת הבישול, ואז לאו מידי קעביד, ואפי' הכי חייב הואיל וגרם הבישול, והיינו דאמרינן במנחות (נז) הניח שאור ע"ג עיסה ונתחמצה מאליו חייב כמעשה שבת ע"ש, דאע"ג דאינו מחמץ בידים חייב על הגרם דומיא דמבשל דחייב אפי' לא היפך בה, משא"כ בשאר כל המלאכות דפטור על הגרם אא"כ עשה המלאכה בידים.

וכן בחת"ס (הגה' על המ"א רנב, כ) כ' הנותן חיטים לרחיים של מים בשבת ליכא מלאכה, ושאינו פת בתנור דכך היה במשכן, דכל בישול ואפייה נעשה ממילא, אבל טחינה במשכן היה ברחיים של יד. וע"ע בזרע אמת (ח"א סי' מד).

[כ] ביאור החיוב

כ' הקוב"ש (ביצה אות מח) דבמלאכת שבת ישנה גוף המלאכה ומעשה המלאכה, כגון במבשל גוף המלאכה היא מה שמתבשל בשבת, ומעשה המלאכה היא העמדת הקדירה

על האש, ואם יעמיד הקדירה בשבת וגמר הבישול יהיה בחול פטור, וכן להיפוך אם יעמיד הקדירה בע"ש והבישול יהיה בשבת ג"כ פטור.
 ובשור"ת חת"ס (או"ח סי' רא) כ' דלענין העבירה איתא בירושלמי (א, ה) ששת ימים תעשה מלאכתך וביום השביעי מכאן שפותחין מים לגינה בע"ש ומתמלאה והולכת כל השבת, וכן בישול ואפיה וכל מלאכות שלא הקפיד הקב"ה על מלאכה בשבת אלא על איברי בע"ח של ישראל הוא ועבדו ושורו שינוחו, אבל המלאכה לא איכפת ליה.
 וכן בגרי"ז (מנחות נז, א) כ' באיסור שבת איסורו הוא עשיית מלאכה. וכן בחזו"א (חומ"מ, ב"ק יד, יב) כ' דשבת לא המלאכה שנואה בשבת אלא טורח האדם במלאכה שנואוי.

[כא] מדין אשו משום חציו

כ' הנמוק"י (ב"ק י, א ד"ה אשו מדפ"ה) ואי ק' לך היכי שרינן עם חשיכה להדליק את הנרות והדלקתה הולכת ונגמרת שבת, הרי הוא כאילו הבעירה הוא בעצמו בשבת, לא קשיא לן, שהרי חיובו משום אשו משום חציו כזורק חץ שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל, וכן הדין לענין שבת דכי אתחיל מער"ש אתחיל וכמאן דאגמירה בידיים בההוא עידנא דלית ביה איסור חשיב.
 ובשור"ת פני מבין (פריד, או"ח סי' רמ, ג) כ' דכ"ד הנמו"י הם דוקא במלאכת מבעיר, אבל באופה ומבשל לא שייך אשו משום חציו.
 אולם במקור הלכה (שבת סי' כא) כ' דיש להביא ראיה חזקה דאופה ומבשל וכיוצא הא דלא מקרי גרמא אין הטעם משום מלאכת מחשבת, אלא זה חשוב מעשה ממש מדין אשו משום חציו מהתו' (מנחות, הובא לעיל) דמבואר דאופה מעשה ממש חשוב ולא רק בשבת מדין מלאכת מחשבת. אלא דגם הסברא דהא דחשוב מעשה הוא משום אשו משום חציו עדיין לא מספיק כלל, דא"כ היה צריך להיות דאם בשעה שעמד הקדירה על האש לא היה ראוי להתבשל אלא אח"כ הוסיף אש בכה"ג היה צריך להיות שיהא פטור שהרי כלו לו חציו, ועוד בתו' בסנהדרין שם משמע דלא פסיקא להו מלתא דגם בכל הדברים אומרין אשו משום חציו.

[כב] מדין גרמי

כ' במקור הלכה (שבת סי' כא) דהרא"ש (פ' הגזול קמא) מגדיר ההבדל בין גרמא דפטור לגרמי דחייב, דהיכא דהוא בעצמו עושה היזק לממון חבירו וברי היזקא הוא הנקרא דינא דגרמי, אבל היכא דאינו ברי היזקא או שלא עשה מעשה בגוף הממון נקרא גרמא, ואח"כ כתב ועוד יש לחלק היכא דבשעת המעשה נעשה ההיזק נקרא דינא דגרמי, ונראה דר"ל להתחיל ההיזק מיד כמו שמסיים שם בנתייבאש ממנו ולא גדרה. לפ"ז יהא ניחא באופה ומבשל ומחמץ דכיון דעשה מעשה וברי שיתבשל מיד לפי' חשוב מעשה ממש ולא גרמא.

[כג] הסרת מחיצה בין האש לקדירה

כ' בחזו"א (חומ"מ יד, יב) דאם היתה מחיצה מפסקת בין האש והקדירה, וסילק המחיצה כדי שיתבשל הקדירה חשיב מבשל, אף שהחום שבשל כמב"ד הי' כח שני.

[כד] הנחת תבשיל קודם האש

כ' במג"א (שיח, יא) שכל דינים דאסורים משום בישול אפילו ליתן על הכירה או התנור קודם היסק אסור.

ובמחצית השקל שם כ' ע"ד, דהוי כאחד נותן הקדירה ואחד מביא האור ונותן סביב הקדירה דשניהם חייבים, כדאיתא בביצה (לד, א) וה"ה הכא כשישראל נותן התבשיל ואח"כ מסיק הגוי מ"מ גם ישראל חייב. אולם בערוך השולחן (שיח, ל) כ' ע"ד המח"ש, האמנם לפי"ז אין החיוב רק כשהא"י הדליק תיכף התנור ושהיו שניהם בעשיה אחת, אבל הדליק אח"כ הא הראשון פטור, אבל באמת גם זה אסור מדרבנן. ובשו"ת בית אפרים (או"ח כא) כתב ע"כ דמיירי בגוונא שזה שנותן את הקדרה יודע שזה יבא אח"כ ויצית האור לבשלה, וע"מ כן הוא עושה, דאל"כ פשיטא שאין כאן מקום איסור כלל במה שלקח קדרה צוננת והעמיד במקום זה, וכי יודע האדם מה שיהיה אחריו שזה יעשה בו איסור, הא ודאי דמיירי בגוונא שהיו כולם בעצה א' וקודם העמדה אז נדברו איש אל רעהו.

וברע"א (ע"ד המ"א) כ' וליתן על הכירה קודם ההיסק תבשיל לח בעודו רותח ואחר שיצטנן יסיק הנכרי הכירה, י"ל דשרי לכתחילה, דהא דאחד נותן את המים ואחד נותן את האור הראשון אסור מדרבנן, כיון דאלו האור שם דאז היה חייב משום מבשל, אבל בזה דבעידנא דנותנים שם אף אם היה אור היה מותר, דאין בא"ב, ולאחר שיצטנן לא עביד מידי, וצ"ע לדינא.

ובפמ"ג (רנג, מא בא"א) כ' דליתן מים ע"י ישראל לקדירה הקבוע בתנור לא שרי אא"כ מבעוד יום, ומה בכך האבלילה נתקררו המים ובבוקר הוה מבשל בלח דבר שהוא מקורר לגמרי, וכ"ת דבמקום פסידא שלא יבקע הקדירה שרי, עדיין יש לגמגם בה דכל שעיקר כוונת ישראל שיהיה המים לתה וקפה כה"ג אסור.

[כה] ע"י מחשבה

כ' במושב זקנים (במדבר יא, ח) ותימה הא כתיב את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ואת כל העודף, אלמא היה נאפה ומתבשל, ואין לומר לאו דווקא אפו אלא תחשבו עליו, ולדברי המתבשל למה היה אסור בשבת לחשוב עליו שיש בו טעם תבשיל, וי"ל דכיון דלא היה מתהפך אלא על פי דבורו לתבשיל חשוב תקון. ובמכילתא (בשלה כג) אי', אשר תאפו אפו, ר' יהושע אומר מי שהוא רוצה אפוי הי' מתאפה לו והרוצה מבושל הי' מתבשל לו.

ובשו"ת זקן אהרן (ח"א טו) כ' וכבר דקדקו מנ"ל לדרוש זאת. נראה דהיה ק"ל דכבר הזהיר במרה על מצוות שבת בכללה, וא"כ מה צורך היה להזהיר תו על בישול ואפייה. ומכח זה הוכיח דבמן לא היה מבשלים בפועל כ"א במחשבה. מוכח מהמכלתא דאפי' במקום שגורם להאפייה והבישול לא בשום מעשה בידיים, אלא במחשבה ודבור בעלמא אפ"ה אסור, משום דשאני מלאכות אפייה ובישול שלעולם אינו עושה את גוף המלאכה ואינו כ"א מכין שיאפה ויתבשל ואפ"ה חייבתו תורה, ובע"כ דחיוב זה אינו כ"א על התכלית כיון שע"י גרמתו ומחשבתו נעשית תכלית הבישול חייב.

וכן החיד"א (פני דוד, בשלה אות טז) כ' את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו, פירש"י מה שאתם רוצים לאפות בתנור אפו היום, ומקשים דרש"י כתב ע"פ שטו העם

ולקטו וטחנו בריחים, לא ירד בריחים ולא בקדירה ולא במדוכה אלא משתנה טעמו לנטחנין ולנידנכין ולמבושלין, ולפ"ז מאי לאמר הכתוב פה את אשר תאפו אפו והלא הכל היה במחשבה ואין כאן אפיה ובישול. ומהר"ש פרימו תירץ דלעולם במן קאי והיה משתנה הכל במחשבה ועם כל זה דוקא בע"ש שרי לחשוב מה שהיה רוצה ולא בשבת, כי הא דכ' התוס' (גיטין לא, א ד"ה במחשבה) תחלת תקונו של טבל לא שרי אף במחשבה, הרי דלתקן דבר אף במחשבה אסור בשבת.

אולם בהר צבי (אור"ח ח"א קעד) כ' מסתבר דלבתר שהזהירה תורה את אשר תאפו אפו דהיינו שלא יחשבו מחשבה זאת של אפיה ובשול אלא בערב שבת דוקא, הרי אם ימצא מי שיעבור על דבר זה בודאי לא תהני לו מחשבה זו, וכיון שכן שוב אין ראי' דבמחשבה למלאכה יש איסור.

וכן במאורי אש (ח"ב שער ראשון ד, א עמ' תמט) כ' ע"ד הזקן אהרן, ודבר תימה הם דהא תיפוק ליה שהמבשל במחשבה קיל טפי ממבשל בחמה דמותר אפי' מדרבנן. וע"ע באחיעזר (ח"ב מט, ד).

ד. זמן החיוב

[כז] בישול בשבת למוצ"ש

כ' הפמ"ג (פתיחה להל' שבת) דאני מסופק אם נתן קדירה בשבת סמוך למוצאי שבת ונתבשל כגרוגרת בחול, ומ"מ התחלה היה בשבת אם חייב חטאת, דהא כל אופה ומבשל מהתחלה מחייבין ליה, או דלמא הואיל ובשבת רק חצי שיעור תו לא מחייב חטאת, וכן נראה.

וכן במנחת חינוך (מוסך השבת ריש הזורע) כ' דעל הזריעה שזרע חייב אף בלא השריש ונקלט כלל, כגון שנתקלקל תיכף ע"י איזה סיבה או שתיכף הגביה מן הקרקע חייב על מעשה הזריעה, ולא דמי לאפיה דקודם שנאפה אינו חייב, כמבואר בש"ס שם ד' ע"א התירו לרדותה קודם שתאפה כדי שלא יבוא וכו', דהתם האפיה היא המלאכה וחייב בשעת אפיה, אבל הכא המלאכה היא הזריעה וחייב תיכף על הזריעה. וכ"כ באבני נזר (מח, יט. ס"ג). באמרי יושר (ח"א ס"י קצב) ובחמדת ישראל (פלוצקי, קונטרס דרך חיים סימן טז).

אולם הרש"ש (עג, א במש') כ' דבזורע משמע דחייב אף דההשרשה לא תהיה אלא בחול, ומזה נ"ל דכן האופה בשבת עם חשיכה חייב אף שאין שהות שתגמר אפייתו בעו"י. וכן בחלקת יואב (אור"ח י ד"ה אך) כתב דמה דפשיטא להו לכל האחרונים דאם מניח פת בתנור בשבת ונאפה במוצ"ש שפטור הנה כולם שגו בזה, דלהדי' מפורש בירושלמי (א, ו) דכל שהתחיל לעשות המלאכה בשבת אף שנגמר למוצ"ש חייב. וכ"כ בצפנת פענח (על הרמב"ם ט, א) דבירושלמי משמע שם דאם הניח פת בשבת לעת ערב שאף שהאפיה נגמרת במוצ"ש חייב. אולם באגלי טל (זורע ח, ה) השיג ע"ד. וע"ע בהר צבי (אור"ח ס"י קכח).

[כז] בישול בער"ש לשבת

כ' הקוב"ש (ביצה אות מח) דאם יעמיד הקדירה בע"ש והבישול יהיה בשבת ג"כ פטור.

ובאג"מ (או"ח ח"ד סי' ס) כ' שמותר להעמיד קדרה ע"ג האש אפילו רגע אחת קודם השבת שיתבשל בשבת, דהוא משום דכל מלאכה דעושה האדם במלאכת בשול הוא העמדת הקדרה ע"ג האש, דבעצם הבשול אינו עושה האדם, ולכן בהעמדתו הקדרה ע"ג האש בע"ש הוא כגמר האדם כל מעשיו במלאכה זו דבשול, ולא שייך לאסור על מה שעושה שוב האש.

[כח] חילוק מבשל מזורע

א. כ' במנחת חינוך (רצח, יד ד"ה ע"כ) דבשלמא מבשל או אופה גמר האפיה או הבישול נקרא בשם אפיה או בישול, אבל קודם שנאפה לא נקרא בשם אפיה כלל, אף דנתן לתוך התנור. אבל לשון זריעה חל תיכף כשמנפץ הזרע על הקרקע הוה זורע, אבל לשון זריעה שייך שפיר תיכף קודם שנקלט, על כן חייב תיכף בשבת ויו"ט, א"כ לפי זה אם לקט מן הארץ תיכף אחר הזריעה בודאי חייב. וכן בחי' ר"מ קזיס (ד, א). וע"ע באור שמח (פ"ג).

ובדבר אברהם (ח"א כג, ו ד"ה והנראה) כ' לבאר ד', דבאופה ומבשל שהאפיה והבישול באים תכופים לשפיתה והדבקה וודאים הם. **ובחלקת יואב** (או"ח ס"י) כ' דחלוק זורע שנפעל מיד משא"כ בבישול.

אולם **באגרות משה** (או"ח ח"א קכז) כ' ע"ד המנח"ח דיש לפקפק ד"ל דכל המלאכה נעשה בהדבקתו דהא אח"כ אינו עושה כלום, ורק זהו כל מלאכת האפיה שביד האדם דרק על מעשה האדם חייבה התורה, אך אם לא תאפה כגון אם מרדה אח"כ קודם שתאפה או אף אם בדרך נס לא תאפה איגלאי מילתא דלא היתה מעשה הדבקתו מילתא, אבל כשנאפה איגלאי דהיתה הדבקתו מלאכה, וא"כ אף שנאפה במוצ"ש נמי הרי עשה כל מלאכת האפיה שביד האדם בשבת ויש לחייבו, ול"ד לזה שברדה קודם שנאפה פטור.

וכן **הר"ת** בספר הישר (שסא) כ' דטעם יש ברירה ואין ברירה שכך הוא הדין תורה, כעין האופה בשבת אם מניח עד שתאפה חייב, ואם יחתה קודם שתאפה פטור, וכן הרבה דברים מוכיח סופן על תחילתן והרי הן כשיגמר ואזלי וגמרי.

ובחנות יאיר (קסד) כ' האופה שהוא אב מלאכה נאפה אחר זמן שדבקו בתנור וסילק ידו וכמ"ש ריש שבת הדביק פת בתנור התירו לו לרדותו קודם שיבא לידי איסור סקילה, ונ"ל דשם אע"פ שרודהו טרם שיאפה ופטור מסקילה ובשוגג מחטאת מ"מ עביד איסורא וצריך תשובה, ובכה"ג השולה דג מן הים וכו' מכל מקום איסורא עביד רק דחומר האיסור אפשר לו לתקן דלא יתעבד מחשבתו כמו שמחלק הש"ס ריש שבת.

ב. ובאגל"ט (זורע כא, ד) כ' דנראה לחלק, דהנה הפרש יש בין מלאכת בישול למלאכת זריעה, דבישול אין החיוב נגמר עד שיתבשל, שהרי הרודה את הפת קודם שתאפה נפטר מחיוב אופה, אבל הזורע חיובו תיכף בשעת זריעה, ואפי' חזר ולקטו קודם שיצמח, וע"כ המגיס בשעה שנתבשל מחמת הגסה נתחייב המגיס, דלולא הגסתו לא הי' מתבשל אז ולא הי' נעשה עוד המלאכה, דמלאכת בישול היא בשעה שמתבשל, אבל מלאכת זריעה שהיא לעולם בשעת זריעה.

ג. ובשו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' רסז) כ' דחטה בתוך העפר הוי כעובר דהוי ירך אמו, אבל הבשר בתוך המים בקדירה אינו כלום אם לא על ידי האור, וא"ת עובר במעי אמו

נמי אם לא ע"י חום טבעי ולחות שרשי כמונח בכדא דמי, לא אמרת כלום שהטיפה יש בה יש כל הכוחות הנ"ל, וכן החיטה היא כמו הטיפה והארץ היא כמו הרחם.

ד. ועוד כ' בשו"ת **הלכות קטנות** (ח"א רסו) דמבשל ואופה עדיין גמרו בידי אדם שצריך להגיס בקדרה ולחתות בגחלים אבל בזורע הכל בידי שמים. **ובהר צבי** (או"ח ח"א סי' קכח) כ' ע"ד, וצ"ב הא גם באופה מי לא עסקינן דהדביק פת בתנור שיש שם אש מצומצם כשעור שיאפה בשלמות עד שאין צריך עוד להתעסק בזה, ועכ"ז אינו מחויב רק כשיגמר, ולזאת אפשר דלסברא זו נתכון דבאפיה ובשול אף דעיקר המלאכה נגמרת מאליה מ"מ דרכה בכך שיהא האדם משגיח ומתעסק בה ואינו מסלק עצמו ממנה עד שתגמר, וזהו שכתב גמרו בידי אדם שבידו לעשות ולמהר גמר הבשול, ולכן שעור המלאכה נמשך משעה שנותן על האש עד גמר הבשול, שכן היה אופן עשייתה במשכן להשתדל בה עד גמרה, אבל בזריעה תיכף משמשליך הגרעינים בקרקע ידיו מסולקות הימנה ואין לו עוד עסק בה כי אין הדבר עוד בידו.

ה. **ובאפיקי ים** (ח"ב ד, א) כ' דאין שום דמיון מלאכת זורע למלאכת אופה, דבאופה העיקר הוא האפי' וזהו מעצמות המלאכה כמ"ש דבעינן שיהי' שוגג בגמר האפיה ואל"ה לא מיחייב, ומטעם זה נמי ברור באופה סמוך למוצ"ש ונגמר בחול דפטור.

ו. אולם **הרש"ש** (עג, א במש"י) כ' שהזורע כיון דע"י זריעתו עתה ישרש אח"כ חייב, כמו אופה דחייב אע"פ שנאפה אח"כ מאליו. והנה אם לקט הזרע קודם שנשרש נראה דפטור למפרע על מה שזרע כיון דלא נתקיימה מחשבתו, וד"ז יש ללמוד מבעיא דרבב"א דאם רודהו קודם שנאפה פטור.

ז. ומ"מ **בהלכות קטנות** (ח"ב סי' לו) כתב דאין בזורע חייב עד שישריש או ינץ בו ביום.

[כט] המניח ע"ד להסיר לפני מאב"ד ונמלך

כ' **הגרשז"א** (שולחן שלמה שיח, א אות ט) דהסתפקתי אם העמיד קדירה על גבי האש ע"מ להורידה לפני שתבשל כמאב"ד, ונמלך ונתבשל אם חייב או לא. וחושבני דכיון דבשעה שעשה המעשה אשר עבור זה מחייבים אותו נתכוין לפטור שפיר פטור, וה"נ אם העמיד בשוגג אע"פ שאח"כ הזיד אפ"ה אינו חייב כרת, וה"נ גם כאן.

[ל] הנאנס מלהסיר הקדירה

כ' **התוס'** (ד, א ד"ה קודם) וא"ת מאי בעיא היא זו אם התירו לרדותה פשיטא שלא ישמע לנו אם נאסור לו, ותירץ ריב"א דאם לא התירו לא מיחייב סקילה כיון שמניח מלרדות על ידי מה שאנו אוסרין לו.

ובאור שמח (סנהדרין כ, ב ד"ה אך) כ' דמש"כ רבותינו בשמועה דהתירו לפת לרדותה מתנור דלא מחייב סקילה כיון שמניח מלרדות ע"י מה שאנו אוסרים לו, היינו כשהדביק פת בתנור במזיד על אופן שהיה בדעתו שלא היה שומע דברי חכמים, אז אם נשאר אמיץ לב כאז כן עתה הלא היה יכול לרדות, רק לפי שעכשיו רוצה לשמוע דברי חכמים הוא אנוס, א"כ אין אנו יכולים לחייבו סקילה, דעל מה שהכניס הפת אינו ח"כ אע"ג דהחכמים יצווהו שלא ירדה ויהיה אנוס מצוים, דאז היה חפשי בדעתו והיה יכול לרדותה מתנור, רק עכשיו שבא לישאל אמרינן לו דאסור ועכשיו כפוף לדעת חכמים א"כ הוא אנוס הבא אחרי זה.

ובאגרות משה (או"ח ח"א קכז ד"ה ומה) כ' דמה שתירץ דכיון דמלאכת האפיה לא נגמרה עד אחר שתאפה הוי המשך המלאכה כל עת האפיה וכשרדה קודם הוא מפסיק שלא תגמר המלאכה, ולכן כשהיה אנוס ברגע האחרונה ולא רדה נחשבה המלאכה שנעשית באונס, הוא דוחק גדול, דהא עכ"פ החיוב הוא רק על מעשיו שהוא הדבקתו בתנור שאח"כ אינו עושה כלום וכל מה שנעשה אח"כ הוא בכלל מעשיו דמתחלה, ונמצא שכבר עשה הכל מאחר דלא היה בדעתו לרדות וצריך אח"כ לעשות מעשה להפסיק המלאכה ותתבטל, וא"כ כל שלא עשה כלום אח"כ ולא נתבטלה האפיה ונאפה אף שמה שלא עשה לבטל האפיה היה באונס הויא האפיה בכלל מעשיו בהדבקתו שעל זה היה דעתו ולא היה לן לפוטרו.

[לא] המבשל באיסור ונודמן חולה

כ' **בלמודי ה'** (ג) דהר"ש קאטרוויס נסתפק במבשל ואח"כ נזדמן לו חולה של סכנה, והוצרך לתבטל זה אם נפטר מהחיוב, א"ד כיון שלא כיון לזה חייב. ושנאה לזה במח' רבה ורבה דר"פ ר"י דמנחות גבי פי' מצודה להעלות דגים והעלה דגים ותינוק, ושוב דחאה באומרו דהתם לא נגמרה מלאכת הצידה עד שהעלה תינוק, אבל מלאכת הבישול נגמר באיסור לפי כונתו. ומ"מ נלע"ד דהתם שאני דנתקיימה מחשבו דמ"מ דגים מיהא העלה, אבל מבשל נהי דדעתו אבשול מ"מ כשאכלו חולה הרי לא נתקיימה מחשבת בישול האיסור.

אולם בשו"ת **שערי דעה** (ליטוין, ח"א טו) כ' דדבר ברור הוא דבעינן שיהי' מקום הפטור בעת העשוי' ולא במה שנחדש אח"ז.

ובשו"ת **באר צבי** (יב) כ' דמה דפשיטא לי' לבעל שע"ד, מספ"ל לי טובא, דלפענ"ד נראה לכאורה דפטור, דאיך יפרנס ד' התוס' (פסחים מו, ב ד"ה רבה) שהקשו דלרבה דאית לי' הואיל א"כ בטלת כל מלאכת שבת, הואיל וחזי לחולה שיב"ס, והוצרכו לתרץ שיב"ס לא שכיח, ולפי דבריו אין הבנה לקושיית התוס' כלל, דהא אפי' אם יזדמן לו אח"כ חולה שיב"ס שצריך לאותה מלאכה ג"כ לא יפטור זה מהחיוב מאחר שלא הי' החולה לפניו בשעת עשיית המלאכה. וע"ע **באמרי בינה** (י"ט ג) **ובאבי עזרי** (י"ט א, טו).

[לב] בישול בשבת ע"י שעון שבת

כ' **באגרות משה** (או"ח ח"ד סי' ס) בדבר שע"י חשמל אפשר ע"י מורה שעות הנעשה לכך יעמידנו בע"ש באופן שיתחיל לבשל למחר ביום השבת, פשוט שאסור להתיר זה דהרי ע"י מורה שעות כזה יכולים לעשות כל המלאכות בשבת ובכל בתי החרושת ואין לך זלזול גדול לשבת מזה, וברור שאם היה זה בזמן התנאים והאמוראים היו אוסרין זה, כמו שאסרו אמירה לעכו"ם מטעם זה.

ובשו"ת **חלקת יעקב** (או"ח פ) ואף שכבר נתפשט ההיתר לענין מאור, אבל לבישול ח"ו להתיר, ואף ששמעתי שיש כמה שמקילין לעצמן, לא חדרו לעומק הענין, וידי אל תהי בזה.

אולם **במלמד להועיל** (ח"ג סי' נח) כ' מראה שעות שאפשר להכינו ולהעריכו בערב שכת באופן שבשעה ידועה הוא פותח ברזא של קנה שלהבת גאז שהיתה דולקת מערב שכת בניצוץ קטן, מפני שהקנה לא היה פתוח אלא כסחט סירקית, וע"י אותה פתיחה נפתח

הקנה בריוח והיא מוספת ומחממת קדירה המונחת עליה מערב שבת. לא מצאתי טעם לאסור, ואף שאיני מסכים להקל לבשל באופן זה מתחילה משם גזירה שמא יעמיד הקררה שם בשבת, מ"מ לענין חמום תבשיל שנתבשל כל צרכו יש להקל ואין לגזור. **ובארחות חיים** (כהנא, רנה) כ' עי' בשו"ת לב חיים (ח"ג סי' סח) במי שהדליק בשבת ע"י זכוכית כשמשים אותו בחמה הוא נדלק מאליו, אם עשאו מע"ש והודלק בשבת בזריחת השמש אסור מדינא. וע"ע **בבית אפרים** (סי' כא).
וע"ע בעניני שהיה ע"י שעון שבת [רנח].

פרק ב

שיעור בישול

- א. באיכות – מאכל בן דרוסאי
- ב. בכמות - גרוגרת
- ג. בחום - יד סולדת בו

א. באיכות

- א. מאכל בן דרוסאי
- ב. אופני האיסור
- ג. מאכל בן דרוסאי מצד אחד

א) מאכל בן דרוסאי

[לג] מקור הדין

אי' בגמ' (מנחות נו, א) אמר רבי יוחנן הניח בשר על גבי גחלים היפך בו חייב, לא היפך בו פטור, היכי דמי אילימא דאי לא היפך ביה לא בשיל פשיטא, אלא דאי לא מהפיק ליה נמי הוה בשיל אמאי לא מיחייב, לא צריכא דאי לא היפך ביה הוה בשיל מצד אחד כמב"ד, וכי מהפיק ביה בשיל משני צדדין כמב"ד. וכן בירושלמי (א, י) השופת קדירה ע"ג גחלים מתרין בו לכשיתבשל מאכל בן דרוסאי אסור.

[לד] שיעור מאב"ד

כ' רש"י (מנחות נו, א ד"ה כמאכל) דמאב"ד הוא שלישי בישול. וכן רש"י בע"ז (לה, א ד"ה בן) כ' דלסטים היה ואוכל כל דבר המבושל קצת. אולם הרמב"ם (ט, ה) כתב הניח בשר על גבי גחלים אם נצלה בו כגרוגרת אפילו בשנים ושלושה מקומות חייב, לא נצלה בו כגרוגרת אבל נתבשל כולו חצי בישול חייב. והראב"ד בהשגות כתב חצי בישול הוא כמב"ד. ובמרכבת המשנה שם כ' ולענין פי' כמב"ד דפירש"י שלישי בישולו, כן משמע קצת מהא דקיי"ל כגרוגרת מביצה קלה, וגרוגרת שלישי ביצה, אמנם אין זה הכרע. והנראה מדעת רבנו דכל שהוא ראוי לאכילה ע"י הדחק חשיב בישול, והיינו מש"כ חצי בישול, ולא דוקא חצי ממש אלא מקצת בישול, והראב"ד הסכים עמו. ובמאירי (יט, א ד"ה הואיל) כ' דכל שהגיע למאב"ד מבושל הוא לגמרי.

[לה] קביעתו

כ' בכף החיים (רנג, כח) דלדין שאין בקי אין איזה נקרא כמב"ד יש לשער כל שנאכל התבשיל ע"י הדחק מחמת בישול זה יש להתיר.

ובחזו"א (לז, ו) כ' בישול הוא צורה בהאוכל ולא שייך בה חצאים במדה, וצריך לשער בזמן הבישול אם מתבשל כל צרכו בב' שעות ארבעים רגעים הם לשליש בישולו, ונראין הדברים דעד שהמים מגיעים ליד סולדת אינו מן החשבון והתחלת הבישול הוא משעה שהיד סולדת.

[לז] **טעם הדין**

כ' **הפמ"ג** (יר"ד סח, ט במ"ז הדין הא') דרך בישול אסרה תורה, (חולין קח, א) וכל שאינו מתבשל כמב"ד לא הוה דרך בישול.

ובגרי"ז (מנחות נז, א) כ' ויש לחקור באיסור בישול דקרבן פסח או באיסור בישול דבשר וחלב אם חייב כשיעור מב"ד, דאפשר דכל שיעור מב"ד ליכא בבישולים אחרים דרק באיסור שבת דאיסורו הוא עשית מלאכה אם נתבשל כמב"ד חשיבא מעשה עבודה של בישול, אבל היכא דהאיסור הוא שיתבשל החפצא כגון בבשר וחלב דבעי שהחפצא יהא מבושל, אז אפשר דבישור זה אין נחשב כבישול.

[לז] **לאחר מב"ד**

כ' **הר"מ קזיס** (פ"ג ד"ה ואומר) שלדעת הרמב"ם משנתבשל כמאכל בן דרוסאי כל שמוסיף על בישולו מעט תוספת הניכר אע"פ שאינו גומר בישולו לגמרי חייב.

כ' **במנחת שלמה** (ח"ב ו, ב ד"ה לכן) הרמב"ם שמחייב גם לאחר שנתבשל כמב"ד אם אח"כ מבשל אותו, דלאו דוקא אם גומר לבשל כל צרכו אלא כל תיקון קל חשיב בישול, ונמצא שהמעמיד קדירה ע"ג האש זה ודאי שיש כאן ב' פעמים בישול, א' עד מאב"ד, ב' עד כל צרכו, וכל תיקון ותיקון שבין שני הזמנים הנ"ל חשיב מבשל, והמעמיד חייב להזדרז ולהסיר אותו רגע קודם להרויח כל רגע הצלה מאיסור חטאת.

[לח] **פחות ממב"ד - חצי שיעור**

כ' **בראש יוסף** (לח, ב ד"ה דע כי) המבשל בשבת חייב וצריך שיעור שיתחייב הן בכמות הן באיכות, כמות כגרוגרת, ואיכות הוא שיתבשל כמב"ד חייב חטאת, הא פחות ממב"ד פטור אבל אסור כדין חצי שיעור.

וכן **בתולדות שמואל** (ח"ג כט, ג) כ' דנהי שפטור כשאינו מתבשל כמב"ד מ"מ איסור יש עכ"פ על כל משהו ומשהו, מידי דהוי אחצי שיעור, דכי היכי דח"ש אסור בכמות השיעור המבוקש, כגון שמבשל חצי גרוגרת, כמו כן נ"ל דבעצם המלאכה שייך ג"כ הענין של חצי שיעור, וכן איתא להדיא בתוס' (ביצה לב, א ד"ה אין פותחין) שכתבו דאפילו אין עושה כלי גמור מ"מ אסור גם רק להתחיל את הכלי.

וכן **בחזו"א** (נ, ט ד"ה ויש) כ' ונראה דכל שנעשה יד סולדת בו יש בו משום מבשל, אע"ג דלענין חיוב צריך שיתבשל כמב"ד, מ"מ איסורא איכא כל שנעשה יד סולדת, ואפשר דאסור מה"ת כעין חצי שיעור. וע"ע בחזו"א (לז, יא).

אולם כ' **בשביתת השבת** (בא"ר נט ד"ה מש"כ) בשול מצד אחד כמב"ד דאסור משום חצי שיעור דחזי לאצטרופי לכשיעור, לפי דעתי פשטות הגמרא לא משמע כן, דקאמר שם קמ"ל דכל מצד אחד כמב"ד לא כלום הוא, ומשמע מלשון 'לא כלום הוא' דאין כאן סרך מלאכה מה"ת כלל, אף דמרא דשמעתא שם היא ר' יוחנן דס"ל ח"ש אסור מה"ת.

וכן באבן האזל (כב, ח) כ' בראש יוסף שכתב דכל בישול שלא הגיע למב"ד אסור הוא מדין חצי שאסור, וראיתו מהא דפסק הרמב"ם דאם נתבשל כמב"ד מצד אחד פטור, ומוכח דעכ"פ איכא איסורא, והיינו משום דהוי חצי שיעור. נראה דלא דמי כלל לחצי שיעור שבכל התורה דגדר האיסור של חצי שיעור שהוא חלק מדבר האסור ואף שאין בו בכדי ליחייב איסורא מיהא הוה, אבל הכא כל שלא נתבשל ב"ד אין בו משום בישול כלל. וכן בקצות השלחן (קלד, יח בבדה"ש).

ובמנחת שלמה (ח"א יא הע' ב) כ' נראה דכמו שלענין בישול בלח כל שהוא פחות מיד סולדת לאו כלום הוא, כך גם ביבש פחות ממב"ד לא אסור אלא מדרבנן גזירה שמא ישכח ויצלה או יתבשל, אבל מ"מ אין זה חשיב כחצי שיעור דאסור מה"ת.

(ב) אופני האיסור

[לט] כבישול

כ' בתהל"ד (שיח, לא) דלענין חיוב בישול בשבת בדבר חי שאינו נאכל כמו שהוא חי אפשר דבעינן כמאב"ד, ודוקא בנתבשל ונצטנן או אפילו בחי ונאכל כמו שהוא בחי החיוב הוא ביס"ב, לכאורה הי' א"ל דהא דאסור להפשיר במקום שהיס"ב היינו דוקא בנאכל חי כדאמרין אחד שמן ואחד מים וכן בנתבשל ונצטנן, אבל בדבר שאינו נאכל חי והוא חי דשיעורו כמאב"ד מותר להניחו במקום שהיס"ב כל שא"א לבוא לידי בישול כמאב"ד.

[מ] בלח – מים

א. כ' בחי' הר"ן (לז, ב ד"ה אמר רב ששת) מים מכיון דהוי חמין כלל לאלתר חשיבי בדיניהו כתבשיל שהגיע למאב"ד. ובשביתת השבת (בא"ר יד) כ' ע"ד, משמע מלשונו דמים אף שהיס"ב מקרי כמאב"ד עד שיעלו רתיחה וצ"ע, למדנו דלענין חימום אין שיעור כמאב"ד כשליש בישול, רק שהוחמו כ"כ שחסרו קצת דחשיבי כמבושלין.
ב. ובשו"ע הרב (רנד, יד) כ' הדין בנותן מים בקדרה לחממם לתנור שלנו שצריך שיניח שם הקדרה מבעוד יום כל כך שיהא שהות ביום שיוכלו להתחמם חצי החימום. וכן במשנ"ב (ס"ס רנט).

ובתהל"ד (שיח, יז) כ' ע"ד הגר"ז, וכפי הנראה היינו חצי ממה שהוא רוצה שיוחמו אלא דהתם לענין שמא יחתה וכיון שכבר נתחממו חצי מה שהוא רוצה שיוחמו שוב לא יחתה, אבל ענין בישול ביס"ב סגי.

ג. בשביתת השבת (פתיחה למבשל יח) כ' הא דמשערין ביס"ב הוא גמ' ערוכה (מ) מים יס"ב אסור אין יס"ב מותר, ולפי מה דנקטינן דשיעור כמות המים הוא כדי שיהיו ראוין לרחיצה, הי' מקום לומר דגם אם אין היס"ב מ"מ הם ראויים לרחיצה, וברמב"ם בפ"ד מה' דעות כתב כי דרך הרפואה הוא שירחץ האדם את גופו במים שאין היס"ב, וא"כ המחמם מים שאין היס"ב אסור, ולפחות הי' כמו המבשל כמב"ד שהגם שאינו ראוי לכל אדם חייב, ואלו הכא נקטינן דכל שאיס"ב אין נעשה שום פעולה בהמים ואינו קרוי בישול רק הפשר, ע"כ אף דנהנה מהחימום מ"מ מותר משא"כ כשהיס"ב חשיב שינוי.

ד. כ' באג"מ (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות כד) ע"ד הגר"ז, לא מובן מה זה כוונה דחצי חמום ושליש חמום במים להחשיב זה מאב"ד, דאם נמדוד בהמדה שמודדין חמימות בזמננו שנקרא טערמאמעטער הרי שלישי החמום כמעט צונן ממש, ואף חצי חמום הוא רק חם קצת, וכדי מאב"ד הא הוא מבושל כ"כ, דלשיטת הרא"ש ליכא שוב איסור בשול. ומוכרחין לומר דיד סולדת הוא שיעור מאב"ד וזהו שלישי בשול מדרך חשיבות אינשי להחשיב למים מים מבושלין שהוא דוקא כשיעלו רתיחות הרבה, ומ"ד חצי בשול גם למאב"ד צריך יותר מעט מיד סולדת.

[מא] כאפיה

א. כ' התוס' (מנחות נז, ב ד"ה ושמעין) ונראה לדקדק מתוך כך דמשקרמו פניו תו לא אתי לידי חימוץ, ונפ"מ למצות של פסח, ובסוף פ"ק דשבת (יט, ב) משמע דמההיא שעתא חשיב אפיה גמורה, דאמר התם ולא חררה על גבי גחלים אלא כדי שיקרמו פניה, ושמא זו היא שיעור כמב"ד, ופלוגתא היא בקרימת פנים התם אי הוי בתחתון או בעליון.

ובאגל"ט (ו, ז) כ' וראיתי בתוס' מנחות שנסתפקו אם קרימת פנים חשוב אפיה גמורה או חשוב רק כמאב"ד, ותמהני דמפורש בש"ס פרק כירה דחשוב רק כמאב"ד, וצ"ע. אולם בתולדות שמואל (ח"ג כה, ד בסוף) כ' ע"ד האג"ט, משבת שם אין הכרח דלא הוי עדיין בישול כ"צ, אבל אעפ"כ י"ל שפיר דהוי עכ"פ יותר משיעור מב"ד, וע"כ י"ל דכיון שנקרם כבר צד אחד דהיא יותר משיעור מב"ד א"כ מסתמא גם חלק השני עכ"פ לשיעור מב"ד. וע"ע בנודע ביהודה (מה"ת פ).

ב. כ' במגן אבות (בנט, ריש ענין אפיה דף נ, א) שיעור האפיה היינו כדי שיקרמו פניה, וראיה דלגבי לחם הפנים סגי בקרימת פנים וא"כ ע"כ צ"ל דגם לענין איסור המלאכה דאפיה סגי ליה בהכי, וכ"מ בפסחים (מח, א) דמקשה רבי יהושע לרבי אליעזר לדידך קעבר על לא תעשה כל מלאכה, והרי להוציא מידי חימוץ סגי בקרימת פנים, ע"כ גם לענין מלאכה נעבר בהכי.

ג. ובאגל"ט (האופה סעיף ד) כ' והאופה את הפת מאחר שקרמו פניה מכל צד חייב, אף שעדיין לא נגמר אפיתו. [ס"ק ו, ו] לענין חיוב נראה שדינו שוה ללחם הפנים, ואין לחלק דגבי לחם הפנים בעינן גמר אפי' דא"כ אפילו קרמו כל פניה לא יועיל, דבהדיא קרי לה הש"ס (לז, א) מצה הינא, ופרש"י תרגום נא, הרי דקרמו פניה ג"כ לא הוי אפיה גמורה, וע"כ לא בעי אפיה גמורה בלחם הפנים רק שיהיה קרי אפי', וא"כ ע"כ דקרימת התחתון לא חשוב אפיה כלל.

אולם באגל"ט (ו, ח) כ' דעת האבן העוזר (רנד, ה) דהלחם הפנים נאפה תוך הדפוס שלהם ומסתמא מצד של האש נאפה תחלה משאר הצדדים שדופני הדפוס הן מפסיקין בין הלחם לתנור. ובאגל"ט (ו, ט) כ' דברי אבן העוזר תמוהים, שהרי מפורש בתוס' (מנחות צד, א) שהלחם הוא על הדפוסין מבחוץ והוא מודבק בתנור וא"כ אין הפסק בין לחם הפנים להתנור. וכן בחת"ס (הגה' לשו"ע שם) כ' דברי האבן עוזר בכאן תמוהים שנעלמו ממנו דברי הש"ס במנחות (צד, א) דהדפוס היה מחובר בתנור וניסק עמו.

ובשביתת השבת (בא"ר פב בסוף) כ' ולע"ד ד' האהער"ז מיושבים גם לד' התוס' דדוקא לחם שהוא גוש אחד אמרינן דאם קרם מצד אחד כבר שלט האש בכלי, משא"כ לחה"פ

גם אם קרם הצד שנגד האש בהצד השני לא שלט האש כלל אחר שהדפיס מפסיק ע"כ בעינין יקרמו כל פני'.

ד. **ובתולדות שמואל** (ח"ג כה, ד) כ' ושיעור האפיה אינו מבואר בהדי' בש"ס וברמב"ם ומ"מ יש ללמוד (יט, ב) ששיעורו כדי קרימת פנים, הגם ששיעור זה נאמר שם לענין דין נתינת הפת בתנור סמוך לחשיכה, מ"מ הא בהא תליא, כי גם בבישול נתנו שם השיעור שנאמר בשבת לענין חיוב חטאת.

[מב] בצליה

אי' **בגמ'** (מנחות נז, א) אמר רבא ואם נצלה בו כגרוגרת מצד אחד במקום אחד חייב, אמר ליה רבינא לרב אשי במקום אחד אין, בשנים או ג' מקומות לא, והתנן הקודח כל שהוא חייב, היכי דמי אילימא במקום אחד כל שהוא למאי חזי, אלא לאו בשנים או שלשה מקומות דחזו לצירוף, לא לעולם במקום אחד דחזו לבבא דאקלידא ואיכא דאמרי אפי' בב' וג' מקומות.

וברמב"ם (ט, ה) כ' הניח בשר על גבי גחלים אם נצלה בו כגרוגרת אפילו בשנים ושלשה מקומות חייב, לא נצלה בו כגרוגרת אבל נתבשל כולו חצי בישול חייב, נתבשל חצי בישול מצד אחד פטור עד שיהפך בו ויתבשל חצי בישול משני צדדיו.

ובראב"ד השיג, חצי בישול פי' כמב"ד.

ובמג"א (שיח, י) כתב, כ' הרמב"ם הניח בשר על גבי גחלים אם נצלה בו כגרוגרת חייב אפילו בחצי בישולו לדעת הראב"ד, ולהרמב"ם אינו חייב בחצי בישול בנתבשל מקצתו עד שיתבשל כל הבשר חצי בישול.

אולם **באליה רבה** (שיח, ט) תמה ע"ד המ"א, וצ"ע דמשמע דהראב"ד מודה לרמב"ם, ולא כתב אלא דחצי בישול הוא כמב"ד לאפוקי מרש"י שכתב שהוא שלישי בישולו. וע"ע **במשנ"ב** (שעה"צ שיח, ה).

וכן **במעשה רקח** (ט, ה ד"ה הניח) כ' ודע שהראב"ד כוונתו לשלול פי' רש"י, שפי' שם דהיינו שלישי בישולו, ובא לסייע דעת רבינו.

אולם **בפמ"ג** (שיח, י בא"א) כתב ע"ד הא"ר דהראב"ד בא לשלול דברי רש"י, וצ"ע דודאי כוונתו להשיג על הרמב"ם.

ג) מאב"ד מצד אחד

[מג] חילוק בישול מצלי

א. כ' **הרמב"ם** (ט, ה) נתבשל חצי בישול מצד אחד פטור, עד שיהפך בו ויתבשל חצי בישול משני צדדיו.

אולם **הרמ"ך** (הובא בכס"מ) כ' ע"ד, לא ידעתי מאין הוציא זה, דמאי שנא בישול מצלי.

ב. **ובכס"מ** כ' ע"ד וה"ה כתב מוצאו. **ובתולדות שמואל** (ח"ג כה, א) כ' לפ"מ שהערה ההמ"ג שם מקורו של זה הדין מגמרא מנחות (נז), לפ"ז נ"ל דמה דנקטי' בגמ' ורמב"ם דין זה בצלי לאו דווקא היא באמת, אלא ה"ה בבישול ג"כ הדין כן, ולא נקטי' צלי אלא לדמיון דבצלי מצוי יותר שתתבשל בו מעט כאן ומעט כאן ע"י שאין האש שולט בשוה

בכל החתיכה, כי במקום אחד מונחת החתיכה על הגחלים הרבה ובמקום אחד יזדמן לפעמים שאין שם גחלים כלל, אבל אם יארע כן לפעמים בבישול כגון שמקצת החתיכה חוץ לקדירה וכיו"ב אה"נ שדינו כמו בצלי.

אולם **בערוך השלחן** (שיח, ו) כ' ע"ד הכס"מ, ודבר תימא לומר כן.

ג. ובגינת ורדים (ג, ט ד"ה וראיתי) כ' ועיני כל בעל שכל רואות שדברי הרמ"ך סתומים. ונלע"ד דהרמ"ך הבין דברי רבינו דמחלק בין צליה לבישול מדכתב 'לא נצלה בו כגרוגרת אבל נתבשל כו', כלומר דקודם שנצלה בו כגרוגרת נמלך עליו לבשלו אם מצד אחד פטור בחצי בישול, ואם מב' צדדין חייב, ולא דבר נמנע הוא שיתבשל מצד א' בלבד דמשכחת לה בשאין מרק הרבה בקדירה או ע"י טיגון או צלי קדירה. וביותר נכון שהרמ"ך היה גורס בדברי רבינו 'לא נצלה בו כגרוגרת פטור אבל נתבשל כו' ועל זה השיג עליו דמנלן לחלק בין צליה לבישול.

ד. ובמעשה רוקח כ' כוונת הרמ"ך דכי היכי דבישול לא שאני בין הפך ללא הפך. ומאחר ששמענו מהיכן הוציאו רבינו דשאני בישול דבלא הפך נמי מתבשל דע"י הרתיחה מתהפך מאיליו, משא"כ הצלי, כמבואר במוחש.

ה. ובצפנת פענח (על הרמב"ם) כ' מדברי רבינו נראה דמחלק בין צלי לבישול, דבצלי הוה אף מצד אחד וחייב, ועיין בנוזר (ג, ב) גבי חולה דסליק עמודא דנורא ע"ש אבל היכא דנתכון לרכך כגון בישול אז מצד אחד אינו כלום ולכן אמר בגמ' מנחות כמעשה כלי של שבת, דרק צלי חייב.

[מד] פ"י הצי

כ' **ברמ"ך** ע"ד הרמב"ם, לא ידעתי מאי חצי בישול שהוא חייב, כי נתבשל כמאכל בן דרוסאי כוליה בישול הוא לגבי שבת, ואם לא נתבשל כמאכל בן דרוסאי אמאי חייב לענין שבת וצ"ע.

ובגינת ורדים (ג, ט ד"ה ומה) כ' ע"ד, דה"פ דמדברי רבינו דנקט חצי בישול משמע דלא נתבשל אלא הב' פנים אבל אמצעיתו לא נתבשל, וע"ז תפס עליו דאם נתבשל כולו דוקא ואפי' אמצעיתו כמב"ד חייב, ואם לא נתבשל כמב"ד כולו אמאי חייב, וכ"ת דכיון דנתבשל משני צדדין לגמרי הא איכא כגרוגרת לגמרי, הא ליתא דאפי' מצד אחד משכחת לה, אלא ודאי ד'נתבשל' דכתב רבינו היינו בישול מעט, וא"כ כיון שלא נתבשל אמצעיתו כמב"ד אמאי חייב, דהא תלמודא לא מחייב אלא בנתבשל משני צדדין כמאכל ב"ד, דשיערו חכמים דכיון דנתבשל משני צדדין כמב"ד גם באמצעיתו נתבשל, אבל רבינו שלא פירש שיעור הבישול קשיא ליה.

[מה] אם דוקא חצי בכולו

כ' **בערוך השלחן** (שיח, ו) הרמב"ם סובר בכל מקום דמב"ד הוא חצי בישול, והנה הרישא והסיפא הוה כפירוש רש"י ותוס', אך מה שכתב אבל נתבשל כולו חצי בישול חייב אינו מובן, דאם כונתו דבחצי בישול אינו חייב בכגרוגרת אלא בכולו, מנ"ל לומר כן, ונראה שדקדק כן מלשון הש"ס מדקאמר מצד אחד כמב"ד ומשני צדדין וכו', ואח"כ אומר ואם נצלה בו כגרוגרת, ש"מ דמב"ד לא די בכגרוגרת משום דלאו בישול גמור הוא, ומ"מ דבר תימא הוא.